

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Ústav filosofie a religionistiky

Bakalárska práca

Monika Dobrodenková

KONVERZIE U SV. AUGUSTÍNA

St. Augustine's Conversions

Praha 2011

vedúci práce: Prof. PhDr. Tomáš Halík Th.D.

Pod'akovanie

Ďakujem vedúcemu práce Prof. PhDr. Tomášovi Halíkovi Th.D. za cenné pripomienky a rady, aj za to, že sa ujal mojej práce ako jej vedúci.

Prehlásenie

Prehlasujem, že som bakalársku prácu vypracovala samostatne, že som riadne citovala všetky použité pramene a literatúru a že práca nebola využitá v rámci iného vysokoškolského štúdia ani k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

V Prahe dňa 15.8. 2011

.....

Súhrn

Cieľom práce je ukázať, že Augustínova konverzia nebola jedinou, čisto náboženskou konverziou, ale že sa skladala z viacerých, kvalitatívne odlišných konverzií. Tento fenomén je postupne nazeraný cez psychologické, filozofické a náboženské hľadisko.

V jednotlivých kapitolách sú potom rozpracované hlavné body premien v živote sv. Augustína, s podrobnejším pohľadom na filozofickú konverziu, konverziu vôle a konverziu k asketickému životu.

Práca má kompilačný charakter v zmysle skompletizovania vedúcich dostupných príspevkov na túto tému.

Summary

The primary focus of this dissertation is on plural of St. Augustine's conversion.

It deal with his intellectual conversion to Platonism and Neoplatonism, his conversion of the will and his conversion to Christianity. The dissertation seek to explore the topic of St. Augustine's conversions in philosophical and psychological perspective.

Kľúčové slová práce: sv. Augustín, konverzia

Kľúčové slová anglicky: St. Augustine, conversio

Obsah

1 Vymedzenie pojmov konverzia, náboženská konverzia a viacnásobná konverzia.....	6
2 Hlavné body obratu v živote sv. Augustína.....	8
2.1 Prvá konverzia - Cicerónov Hortenzius	8
2.2 Druhá konverzia - konverzia k manicheizmu.....	9
2.3 Smrť priateľa.....	9
2.4 Sklamanie zo stretnutia s Faustom.....	10
2.5 Biskup Ambróz.....	10
2.6 Novoplatónske knihy - filozofická konverzia.....	11
2.7 Listy sv. Pavla.....	11
2.8 Simplicianus a príklad Maria Victorina.....	12
2.9 Pontitianus a príklad pustovníka Antona.....	12
2.10 Obrátenie v záhrade - konverzia vôle.....	13
2.11 Krst	14
2.12 Rozhodnutie pre kláštorný život.....	14
2.13 Background - matka Monika.....	14
3 Augustínova konverzia cez okulár psychológie.....	16
3.1 Psychologický výmer náboženskej konverzie podľa Williama Jamesa.....	16
3.2 Etapy konverzie a stav krízy.....	16
3.3 Typy náboženských konverzií.....	18
3.4 Proces alebo udalosť?.....	19
3.5 Motívy konverzie	20
3.5.1 Vedomé	20
3.5.2 Nevedomé	21
3.6 Faktory pôsobiace v procese konverzie.....	21
3.6.1 Subjektívno-psychologické činitele.....	22
3.6.2 Objektívno-sociálne činitele.....	23
3.6.3 „Iné“ činitele.....	23
3.7 Dôsledky konverzie.....	24
4 Filozofická konverzia.....	26
4.1 Obrátenie k Tvorcovi.....	26
4.2 Novoplatónske knihy.....	27
4.3 Novoplatónska konverzia a mystický výstup duše k božskému základu.....	27
4.4 Diferencie v Augustínovom poňatí novoplatónskej filozofickej mystiky.....	27
4.4.1 Spása vlastnými silami.....	27
4.4.2 Božský Intelekt a Jedno.....	28
4.4.3 Božský základ duše.....	28
4.5 Intelektuálna konverzia.....	28
5 Konverzia vôle.....	30
5.1 „Márne pokusy novoplatónskych extáz“.....	30
5.2 Zvrátená vôľa.....	31
5.3 Model konverzie vôle.....	31
5.4 Zhrnutie: filozofická konverzia a konverzia vôle.....	32
6 Konverzia k asketickému životu.....	34

Úvod

Téma mojej práce nesie dve hlavné indicie: prvou je postava svätého Augustína a druhou je plurál slova konverzia.

Postavu Augustína netreba nijak zvlášť predstavovať. Svätý, učiteľ Cirkvi, biskup z Hippo, kresťanský teológ, filozof a mystik, predstaviteľ latinskej patristiky - to sú neodlučiteľné atribúty patriace k tomuto veľkému mužovi raného stredoveku. Jeho osoba je všeobecne známa a rovnako známa je aj jeho osobná cesta hľadania Boha zaznamenaná v jeho *Vyznaniach*.

Plurál od slova konverzia, ako druhá indicia práce, ale značí, že mojím primárnym cieľom nebude popisovať a rozobrať túto Augustínovu notoricky známu náboženskú konverziu, ale skôr skoncipovať akýsi nový pohľad na ňu a zachytiť aj ostatné konverzie v procese jeho osobnej existenčnej drámy.

Chcem tak demonštrovať názor, že Augustínova cesta k Bohu nebola jedinou, čisto náboženskou konverziou, ale že sa skladala z viacerých zásadných konverzií, pričom nie každá mala prvotne náboženský charakter.

Myšlienka viacerých konverzií u sv. Augustína nie je mojím nápadom. Tento motív sa zračí po kúskoch v mnohých štúdiách a v nejednej literatúre o Augustínovi. Práve partikulárnosť tohto problému ma však podnietila skompletizovať jednotlivé dostupné názory a dať im formu v ucelenejšom kontexte. Kompilačný charakter mojej práce môže byť pritom podnetom pre ďalšie pracovanie s touto témou, pre nové perspektívy, polemiky, alebo len jednoducho pre hlbší ponor do problematiky a pre rozšírenie obzorov na miestach, ktoré sa už môžu zdať tisícerym prečítaním zvetrané a klišéovité.

Metodika práce

Primárnym zdrojom mojej práce bude retrospektívna reflexia samotného konvertitu, opísaná Augustínom v diele *Vyznania*. Na základe týchto opisov chcem, po tom, čo vymedzím pojem konverzia a náboženská konverzia, zostaviť hlavné body obrátov a premien v jeho živote. Nie všetky body budú ale totožné s konverziou v doslovnom zmysle. Môže sa jednať aj o body, ktoré významne napomohli k ďalšej Augustínovej premene. V jednotlivých kapitolách chcem potom z rôznych uhlov nazrieť tieto body cez okulár psychológie, s osobitnou preferenciou príspevkov priekopníka psychológie náboženstva Williama Jamesa. V ďalších kapitolách sa chcem špecializovať na konkrétny rozbor filozofickej konverzie a konverzie vôle, ktoré, keďže budú filozofickým diskurzom, budú čitateľsky náročnejšie. Ich vnútorný mechanizmus je však kľúčom k pochopeniu Augustínovej konverzie ako celku, aj ku kvalitatívnemu odlíšaniu jednotlivých konverzií, preto sú veľmi užitočné. Pre ich lepšie pochopenie uvádzam na ich záver špeciálne zhrnutie. Poslednú menšiu kapitolu bude tvoriť analýza konverzie k asketickému životu.

Súhrn vybratých konverzií a ich rozbor, napriek snahám, nebudú určite vyčerpávajúce. Pre rozsah práce som sa zamerala podrobnejšie radšej na menej známe konverzie (filozofická, konverzia vôle, konverzia k askéze), než napríklad na konverziu k manichejskej sekte.

Pri zostavovaní práce som vychádzala z literatúry a zdrojov, ktoré uvádzam v bibliografii.

Na záver chcem ešte dodať, že keďže je Augustínov život pomerne známy a dá sa dohľadať v bežne dostupnej literatúre, rozhodla som sa ho nezaradiť do hlavnej časti. Predsa len, z praktických dôvodov a pre lepšiu orientáciu v celej práci, ho uvádzam v prílohe, a to v dvoch verziách - v krátkej beletristickej podobe a v zostručnenom chronologickom prehľade.

1 Vymedzenie pojmov konverzia, náboženská konverzia a viacnásobná konverzia

Slovník cudzích slov definuje konverziu ako premenu, zmenu, obrat.¹ Termín „konverzia“ pritom pochádza z latinského slova *conversio*, ktoré znamená zhruba to, čo jeho grécky ekvivalent *epistrofē* - obrat, otočenie - a to v doslovnom fyzickom i prenesenom náboženskom a morálnom zmysle.²

V bežnej reči má konverzia najčastejšie ekonomické alebo náboženské konotácie. V súvislosti s postavou sv. Augustína ma bude zaujímať každá konverzia týkajúca sa ľudskej osoby. Ide mi teda v prvom rade o premenu, zmenu stavu, či zásadnejší obrat v myslení, postojoch a konaní.

Špecifikovaný termín „náboženská konverzia“ je chápaný väčšinou ako zmena náboženského vyznania, prestúpenie na inú vieru, či ako konkrétna zmena v náboženskej oblasti. Psychológia náboženstva disponuje mnohými pokusmi definovať čo najpresnejšie náboženskú konverziu. Peter Halama uvádza vo vybraných kapitolách z psychológie náboženstva niekoľko definícií. Z nich uvádzam, pre svoju prácu najvýstižnejšie, hlavne vymedzenia Szmyda a Ramba:

Náboženská konverzia je radikálna (náhla alebo postupná, vedomá alebo mimovoľná) transformácia vedomia: názorov, presvedčení, citov, a v krajných prípadoch hlboká premena celého vnútorného života, duchovnosti, svetonázorovej a hodnotovej orientácie jednotlivca, ako aj celej sféry postojov a správania. (J. Szmyd)

Náboženská konverzia je proces náboženskej zmeny, ktorý prebieha v dynamickom poli osôb, udalostí, ideológií, inštitúcií, očakávaní a zážitkov. (L.R. Rambo)

Halama na konci uvedeného radu definícií usudzuje, že *chápanie náboženskej konverzie ako viac či menej radikálnej zmeny je zjednocujúcim prvkom všetkých psychologických definícií a teórií, ktoré sa snažia náboženskú konverziu popísať alebo vysvetliť.*³ To je však, podľa môjho názoru, zjednocujúcim prvkom výmeru každej konverzie. Podstatným teda je, že náboženská konverzia súvisí vždy s nejakým náboženským obsahom.

Obsah konverzie je logickým predpokladom pre existenciu aj iných, než náboženských konverzií a zároveň hlavným diferencným prvkom pre odlišenie konverzie náboženskej od nenáboženskej. Už americký psychológ Leuba zaznamenáva existenciu čisto etických obrátení opilcov na dobrú cestu, ktoré nemajú žiadne náboženské pozadie.⁴ Aj Meadow a Kahoe, ktorí klasifikujú šesť typov konverzií, uvádzajú ako posledný typ tzv. sekulárnu konverziu, pod ktorou chápu akúkoľvek veľkú zmenu v názoroch, postojoch, presvedčeniach, ktorá nemusí mať nutne náboženský obsah.⁵ Szmyd dáva dokonca do možnosti existenciu zmiešaných konverzií. To je jav, keď sa konverzia okrem náboženských obsahov týka aj určitých sociálnych, filozofických alebo

1 Slovník cudzích slov (akademický), 2. doplnené a upravené slovenské vydanie, SPN 2005. [online]. Dostupný na: <http://slovníky.korpus.sk>.

2 Porov. *conversio* = obrat, oběh; převrat; *convertō* = obracet, obrátit (J. Kábrt et. al., *Latinsko-český slovník*, Praha: Leda, 2000).

epistrofē = otočení, varování, ohled, pobyt, útok; *epistropéō* = obrátiti, otočiti, vésti zpět, k návratu nutiti (V. Prach, J. Gustav, *Řecko-český slovník; Attické tvary slovesné podle nápisů a rukopisů*, Praha: Vyšehrad, 1998).

Porov. tiež J. Hlouch, *Konverse a konvertité: hledání a návraty*, Olomouc: Dobrá kniha, 1940, s. 17: *Konverse - obrat - návrat - z latinského vertere - obrátiti, otočiti. Starolatinská předpona „coni - con, cum, co“ - znamená: úplně, dokonale. Konverse tedy: dokonalé, úplné obrácení.*

3 P. Halama, L. Adamovová, M. Hantoková a M. Stríženec, *Religiozita, spiritualita a osobnost: vybrané kapitoly z psychologie náboženstva*, 1. vyd., Bratislava: Ústav experimentálnej psychológie SAV, 2006, s. 16.

4 Porov. W. James, *Druhy náboženské zkušenosti*, přel. J. Hruša, Praha: Melantrich, 1930, s. 147.

5 Halama, *Religiozita, spiritualita a osobnost*, s. 31.

morálnych.⁶ Tento postreh mi pripadá veľmi reálny, nakoľko je možné ho pozorovať na prípadoch mnohých osobností, ktoré prešli viacerými zásadnými zmenami, či už v oblasti etickej, sociálnej, filozofickej, politickej, náboženskej alebo morálnej. Je to takisto možný smer pohľadu na Augustínove konverzie.

V súvislosti s možnosťou viacerých konverzií uvádzam ešte jeden typ konverzie z klasifikácie, ktorú vytvorili Meadow a Kahoe. Jedná sa o tzv. reintegráciu. Je to *konverzia ľudí, ktorí sú už veriaci, no prežívajú akúsi konverziu v zmysle radikálneho zintenzívnenia ich záväzku voči náboženským presvedčeniam a hodnotám. Autori zdôrazňujú, že v tomto prípade môže ísť o viac zážitkov v rôznom časovom horizonte, preto sa dá hovoriť o viacnásobnej či sériovej konverzii, čo znamená, že konvertita zažije postupne niekoľko konverzií, či už v rámci jednej náboženskej skupiny, alebo aj s prípadnou zmenou náboženskej príslušnosti.*⁷

Keďže Augustín nebol nikdy ateista a v Boha veril, len potreboval k nemu nájsť osobnú cestu a svoju vieru zasadiť do konkrétneho rámca, je tento typ možné použiť aj na jeho prípad.

Pre posilnenie tézy o viacnásobnej konverzii pripájam ešte postreh, ktorý uvádza R. Garrigou-Lagrange: *Teológovia a duchovní radcovia hovoria, že na ceste k osobnej dokonalosti musí človek prekonať niekoľko obrátení.*⁸

S týmto vedomím, že konverzia je akákoľvek hlbšia zmena, že náboženská konverzia súvisí vždy s náboženským obsahom a že je možné prekonať aj viacero konverzií s rôznymi obsahmi, budem sledovať osobu Augustína a jednotlivé obsahy jeho premien.

6 Tamt., s. 18. Príkladom zmiešanej konverzie je podľa Szmyda napr. Gándhí.

7 Tamt., s. 31.

8 R. Garrigou-Lagrange, *K Bohu*, Trenčín, 1941, in: J. Komorovský, „Psychológia konverzie“, *Duchovný pastier* 75.2 (1994): 58-62, s. 58.

2 Hlavné body obratu v živote sv. Augustína

V tejto kapitole uvádzam body obratu a premien, ktoré považujem v Augustínovom živote za najzásadnejšie a ktoré boli buď samotnou konverziou, alebo len podnetom pre následnú konverziu. Pri zostavovaní som vychádzala z opisov knihy *Vyznaní*. Zoradené sú chronologicky, hoci ich krátka analýza a dôsledky môžu časovo presahovať aj do iných období.

2.1 Prvá konverzia - Cicerónov Hortenzius

Za prvú Augustínovu konverziu, v zmysle určitého zásadnejšieho obratu v jeho živote a myslení, možno považovať jeho stretnutie s knihou *Hortenzius* od Ciceróna v rámci štúdia rétoriky v Kartágu.⁹ Bol to dialóg na obranu filozofie a na Augustína urobil značný dojem nielen formou, ale aj obsahom, a v určitom zmysle ho premenil, ako sám píše:

Kniha zmenila môj náhľad a k tebe, Pane, obrátila moje modlitby a celkom zmenila moje žiadosti a túžby. Sprikrila sa mi odrazu akákoľvek márna nádej a neuveriteľným zápalom srdca som zahorel po nesmrteľnej múdrosti tak, že som sa už začal dvíhať, aby som sa vrátil k tebe. ...Rozpálil som sa tou knihou a horel som; iba to ma ochladilo, že som v nej nenašiel zmienky o mene Kristovom.¹⁰

Kniha odsudzovala zmyselnú rozkoš a chválila múdrosť a poznanie pravdy, ktoré možno stotožniť s poznaním Boha. Augustín túžiac hľadať túto pravdu siahol následne po knihách Písma, ale pre neschopnosť odložiť svoju pýchu a svetskosť čoskoro čítanie Písma zanechal, pretože sa mu nezdalo formálne dosť dobré. Giovanni Papini považuje knihu *Hortenzius* v Augustínovom živote tiež¹¹ za príčinu jeho „prvej konverzie“¹² a zároveň trefne dodáva:

Kdyby byl Augustin tato poznání uplatňoval v praktickém životě, byl by konvertoval v osmnácti letech... Ale zkušební doba bludů byla sotva v začátcích: dříve než se Augustin úplně oddal Bohu, měl poznati zkušenost zla až ke kořenům. Kdyby se byla jeho konverse tenkrát uskutečnila, Augustin by se byl stal dobrým křesťanským advokátem, nebyl by však dosáhl ani velikosti ani svatosti. Výstup je reflex pádu a úměrný pádu.¹³

Tak sa Augustínova prvá konverzia, podľa Papiniho naturalistického opisu, skončila *potratom pred narodením*.¹⁴ Podľa mojej mienky až o „potrat“ rozhodne nešlo. Jeho „prvá konverzia“ mala svoje pevné miesto a zasiala v jeho vnútri niečo, k čomu sa vracal aj po rokoch. To „niečo“ možno nazvať „prvým nepokojom“, prvým zápasom zmyslov a ducha, ktorý ho pudil k ďalšej premene. Ako píše Robert J. O'Connell, táto konverzia bola prvá v tom zmysle, že sa stala

9 Porov.: Já od svého devatenáctého roku věku, když jsem ve škole rhetorské byl poznal onu knihu Ciceronovu, jež sluje „Hortenzius“, zahorel jsem takovou láskou k filosofii, že jsem si hned umínil plně se jí věnovati. Ale ani mně nechybělo mlh, jimiž byla zatměna má cesta. (Augustin, *De beata vita*, I,4).

10 Augustin, *Conf.* III,4; Augustín spomína knihu Hortenzius ešte v knihe VI,11 a VIII,7.

11 Další toho názoru sú napr. G. Madec („Aurelius Augustinus. Křesťanství jako naplnění platonismu“, in: F. Karfik, V. Němec a F. Vilím (eds.), *Křesťanství a filosofie. Postavy latinské tradice*, přel. F. Karfik, 1. vyd., Praha: Česká křesťanská akademie, 1994, s. 10-12) a R. J. O'Connell (*Images of conversion in St. Augustine's Confessions*, New York: Fordham University Press, 1996, p. 3-13).

12 G. Papini, *Svatý Augustin*, přel. Jan Brechensbauer, Praha: Rupp, 1947, s. 33.

13 Tamt., s. 35.

14 Tamt., s. 36.

vzorom pre Augustínove nasledujúce konverzie.¹⁵

2.2 Druhá konverzia - konverzia k manicheizmu

V záujme hľadania pravdy vstúpil Augustín do Maniho sekty, ktorá ho zlákala svojimi lichotivými rečami a veľkou pozornosťou venovanou inteligencii¹⁶ skoro na celých deväť rokov. Maniho učenie (alebo manicheizmus) bol asketický staroperzský náboženský smer založený v 3. stor. po Kr. babylónskym prorokom Manim. Spájal v sebe náboženské predstavy zoroastrizmu, kresťanstva a buddhizmu a učil, že základom sveta sú dva princípy - dobro a zlo a ich neustály boj svetla a tmy medzi nimi.¹⁷ V Kartágu vystupovali muži, ktorí tvrdili, že poznajú a vyučujú pravdu. Hmatateľnú a dokázateľnú. Tento materializmus manicheizmu imponoval Augustínovi v období jeho osobnej pýchy, kedy odmietal autoritu Zjavenia.¹⁸ Dualizmus zase odzrkadľoval jeho osobnú dvojakosť, tiahnutie jeho duše k poznaniu Boha-pravdy, ale zároveň k zmyselným žiadostiam a svetskej sláve.¹⁹

Milan Machovec píše, že *učení perského proroka Mániho se v lecčems dosti podobá ranému křesťanství: bylo původně rovněž echatologicky zaměřenou soustavou lidské spásy, jež však je tu - v duchu prastaré typicky iránské tradice - představována jakožto vykoupení nejen od bídy, viny, hříchu, utrpení (jak je tomu v křesťanství), nýbrž jakožto vykoupení od tělesnosti vůbec, jež je nositelem vší špatnosti.*²⁰ Asketické tendencie manicheizmu, odvrátenie sa od telesnosti a „disponovanie pravdou“, išli pozoruhodne v súlade s tým, čo už Augustínovi naznačoval Cicerónov *Hortenzius*.²¹ Aj keď na poznanie skutočnej pravdy si musel Augustín ešte počkať.

V kontexte sociologického chápania konverzie učinil Augustín rozhodnutie, ktoré ho včlenilo do novej náboženskej aj sociálnej skupiny, čím zároveň vytvoril tenzie medzi ním a matkou, ktorá po celú dobu ostala verná katolíckej cirkvi. Bola to teda tiež konverzia *sui generis*.

2.3 Smrť priateľa

Míľnikom na jeho ceste od manichejského bludu ku kresťanstvu bola smrť milovaného priateľa, ktorého meno Augustín nikde neuvádza. Bol to kamarát z detstva, ktorý sa mu neskoršie vďaka spoločným záľubám a štúdiám stal na rok veľmi veľmi blízkym. Bol z kresťanskej rodiny, ale Augustín ho zlákal na cestu manicheizmu. Zlomovým okamihom sa stala jeho choroba, kedy ho po dlhých horúčkach v bezvedomí dali bez Augustínovho vedomia pokrstiť. Priateľ sa z toho napokon dostal a Augustín pohrdajúc závažnosťou tejto sviatosti si začal robiť pred ním vtipy z jeho krstu, mysliac, že sa priateľ k nemu pripojí. Ten ho však príkro napomenul, že ak chce ostať jeho

15 O'Connell, *Images of conversion in St. Augustine's Confessions*, p. 4.

16 Tamt., p. 48.

17 Porov. *Filosofický slovník*, kolektiv autorů, 2. rozš. vyd., Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, heslo: manicheismus.

18 Porov. O'Connell, *Images of conversion in St. Augustine's Confessions*, p. 49.

19 M. Machovec píše: *Manicheismus mu jeho vlastní stav jednak „vysvětlil“, ale zároveň i určitým způsobem ospravedlnil.* (M. Machovec, *Svatý Augustin*, 1. vyd., Edice Portréty, sv. 28, Praha: Orbis, 1967, s. 56)

20 Tamt., s. 55.

21 Porov. O'Connell, *Images of conversion*, p. 47.

priateľom, nemá už ďalej hovoriť také reči. O niekoľko dní nato dostal znova horúčky a zomrel.²²

Augustína táto smrť zasiahla ukrutným spôsobom, o čom svedčí aj počet kapitol v štvrtej knihe *Vyznaní*, v ktorých sa z bolestivej straty vyznáva:

*Koľkou bolesťou sa zmietalo moje srdce! ... Rodné mesto sa mi stalo umučením a otcovský dom preukrutným utrpením, lebo všetky veci, ktoré mi pripomínali jeho život, mi teraz spôsobovali neznesiteľnú bolesť. ...Bol som nešťastný, lebo som stratil všetku svoju radosť. ...Zúril som, vzdychal, plakal, strachoval sa a nenachodil som nikde ani pokoja, ani rady. Niesol som svoju rozdrásanú a krvácajúcu dušu... Hrôza obklopovala všetko, ešte aj svetlo, a všetko, čo nebolo „on“, mi bolo nemilé a protivné okrem slz a plaču, v ktorých jedine som nachodil aspoň čiastočku upokojenia.*²³

Všetka tá bolesť a príval nezmyselnosti života však v Augustínovi učinili, podľa môjho názoru, značný vnútorný posun na jeho ceste od telesnosti a dôležitosti, ktorú prikladal pozemským pomínutelnostiam, smerom k večnému a nemeniteľnému, a teda k jedinému a pravému Bohu.

2.4 Sklamanie zo stretnutia s Faustom

Augustínovo pôsobenie v sekte manichejcov nebolo nijakým povrchným prívrženectvom. Skutočne hľadal pravdu a kriticky prehodnocoval všetky manichejské bájky, ako ich sám často nazýval,²⁴ no napriek tomu v nich zotrval, pretože predsa len určitú pravdu obsahovali.²⁵ Pre množstvo nezodpovedaných osobných otázok vkladal veľkú nádej do príchodu manichejského biskupa Fausta, vychýreného pre svoju učenosť. V dlho očakávanom osobnom stretnutí s ním však skoro poznal, že jeho učenosť je priemerná a obmedzená a že ani on nedokázal utíšiť Augustínov hlad po pravde. To bol okamih, kedy manicheizmus v Augustínovi doslova vyhasol. Pretože však zatiaľ nepoznal nič lepšie, ostal formálne medzi manichejcami, srdcom sa ale už vzdáľoval.

2.5 Biskup Ambróz

Keď sa s pomocou manichejských známostí dostal Augustín z Kartága do Ríma, aj tu zistil, že život mnohých manichejcov je naplnený len rečením, ale nie žitým slovom. Navyiac si začal všimnúť značné slabiny manichejských argumentov voči katolíckym odporcom aj vo vysvetľovaní Písma.

Presídlenie z Ríma do Milána prinieslo do Augustínovho života stretnutie s biskupom Ambrózom, uznávaným hlásateľom pravdy.

*Priviedol si ma k nemu bez môjho vedomia, aby ma on priviedol k tebe s mojím vedomím.*²⁶

Augustín sa mal možnosť presvedčiť o jeho láskavosti, múdrosti a výrečnosti. Často

22 Porov. Augustin, *Conf.* IV,4.

23 Tamt., IV,4-7.

24 Tamt., IV,4,8; V,3,7,10; VI,4.

25 *Mnoho pravdivého rozprávajú o tvorstve, ale Pravdu, Pôvodcu tvorstva nehľadajú úprimne, preto ho nikdy nenachodia.* (Augustin, *Conf.* V,3).

26 Tamt., V,13.

navštevoval jeho kázne práve pre formu jeho reči, nebadane však vnikal do neho aj obsah jeho slov, ktorým spočiatku pohrdal. Čoraz viac videl, že Ambróz je v reči múdrejší než Faustus a vo vykladaní Písma schopnejší než manichejci. Tak sa v Augustínovom srdci zrodilo úsilie usvedčiť manichejcov jasnými dôkazmi z bludov. V jeho vnútri nastal nový obrat - rozhodol sa už konečne zanechať sektu manichejcov. Zároveň sa ale nechcel včleniť medzi filozofov, *lebo nepoznali spásonosné meno Kristovo.*²⁷ Napokon sa rozhodol ostať tak dlho katechumenom v katolíckej Cirkvi, kým sa mu neukáže nejaké svetlo, ku ktorému by zamieril svoje kroky.²⁸

2.6 Novoplatónske knihy - filozofická konverzia

Stretnutie s novoplatónskymi knihami bolo veľmi významným medzníkom v procese Augustínovej konverzie a premeny jeho zmýšľania (preto túto pasáž obsiahlejšie rozoberám v samostatnej kapitole). Vďaka nim hľadal pravdu netelesnú a bol povzbudený zostúpiť do svojho vnútra a rozlišovať svet pomimuteľný a svet nemenný. Tieto knihy mu už podávali aj akýsi obraz Krista, avšak skrytý, nejasný a neúplný.²⁹ Preto sa stalo stretnutie s novoplatónskou filozofiou významným medzníkom, ale nie konečným stupňom v Augustínovom hľadaní. Napriek tomu sa Augustín dlhé roky vysporiadaval s touto filozofiou, čerpal z nej a transformoval ju do prijateľného kresťanského učenia cirkvi.

Za zmienku ešte stojí, že novoplatonici síce doviedli Augustína skoro až „pred tvár“ pravého Boha, ale aj posilnili ešte viac jeho intelektuálnu pýchu,³⁰ čo bola vlastne posledná prekážka medzi ním a Bohom, ako ukazujem aj neskôr v kapitole Konverzia vôle.

2.7 Listy sv. Pavla

Do kontextu Augustínovho sebedomia rastúceho z múdrosti platonikov zasiahlo veľmi vhodne čítanie Listov sv. Pavla. Toto čítanie mu pomohlo zakotviť pravdy platonikov a dať osobe Krista konečne obrisy Boha i človeka. Ale hlavne, pomohlo mu skrotiť jeho pýchu z poznania, ktoré celý čas pripisoval svojmu úsiliu a ctižiadosti.

Pavlove listy tiež pomohli Augustínovi zakotviť a pomenovať jeho hlavný problém - zápas medzi telom a duchom.³¹

Naviac, Pavol sám bol konvertita, čo bolo pre Augustína veľmi príťažlivé. Z jeho listov sálal úprimný zápal pre Krista, pre toho Krista, ktorého meno nosil Augustín už od detstva vo svojom srdci,³² ale ktoré nenašiel ani v knihe *Hortenzius*,³³ ani u filozofov,³⁴ ani v novoplatónskych knihách.³⁵ Tento Pavlov zápal premieňal aj Augustínov osobný vzťah ku Kristovi.

27 Tamt., V,14.

28 Tamt.

29 Tamt., VII,9.

30 Porov. tamt. VII,20; tiež Papini, *Svätý Augustín*, s. 91.

31 *Žite duchovne a nebudete splňať žiadosti tela. Lebo telo si žiada, čo je proti duchu, a duch, čo je proti telu. (Gal 5,17).*

32 Augustin, *Conf.* III,4.

33 Tamt.

34 Tamt., V,14.

35 Tamt., VII,9.

Iste nie je náhodou, že pri udalosti v záhrade, po tom, čo počul zvláštny pokyn, aby *vzal a čítal*, *vzal* Písmo, náhodne ho otvoril a *čítal* práve úryvok z listu Rimanom od sv. Pavla.³⁶ Tieto slová v ňom následne spôsobili náramné pohnutie a konečne dovŕšili zápas jeho vôlí, t. j. zápas tela s duchom.

2.8 Simplicianus a príklad Maria Victorina

Po predchádzajúcich vnútorných udalostiach, ktoré sa v Augustínovom živote začali zhusťovať a čoraz viac na neho doliehali, cítil potrebu sa s niekým fundovaným pozdieľať. Ambróz však pre množstvo povinností nemal na neho dostatok času, preto vyhľadal staršieho a veľmi múdreho kňaza Simpliciana, ktorý bol Ambrózovým duchovným otcom. Jemu sa vyrožprával zo všetkých svojich bludov, pochybností a myšlienkových pochodov, v ktorých sa zmietať. Papini považuje tento okamih za skutočnú spoveď v pravom zmysle slova.

...Augustin nešel k svatému knězi, aby s ním akademicky rozmlouval o evangeliu nebo o manželství, nýbrž vykonal u něho opravdovou a skutečnou zpověď, první ve svém životě... Tedy historii svých morálních a názorových poklesků a svých snah, jak by se z nich vypletl.³⁷

Simpliciana potešilo, že Augustín narazil zrovna na knihy platonikov, pretože *pripomínajú aspoň náznakovite Boha a jeho Slovo*³⁸ a rozhovoril sa o Mariovi Victorinovi, ktorý tieto knihy preložil do latinčiny a ktorý sám prežil veľké obrátenie. Victorinus bol v mnohom podobný Augustínovi, nielenže bol Afričan a učiteľ rétoriky, ale bol aj rovnako ctižiadostivý a slávychtivý. Ako pohan sa vysmieval z kresťanstva, no horlivým štúdiom Písma, aby ho mohol vyvrátiť, bol on sám premenený a vyvrátený zo starého života. Dokonca, neskôr, aby sa verejne mohol priznať ku Kristovi, zanechal aj rečnícku kariéru. To pripadalo Augustínovi na jeho živote najviac oslovujúce, že sa nebál urobiť rozhodný krok smerom k viere, ktorú už prijal do svojho srdca.

Rovnako aj Augustín cítil už dlhšiu dobu, že ho doterajšie radosti prestávajú napĺňať, no jednako mu stále chýbala vôľa pretrhnúť zväzky so životom zaťaženým dlhoročným zvykom.

2.9 Pontitianus a príklad pustovníka Antona

Asi mesiac nato zavítal do Augustínovho príbytku istý Pontitianus. Bol to verný kresťan a keď zbadal na stole listy sv. Pavla, potešilo ho to a rozhovoril sa o pustovníkovi Antonovi, o ktorom Augustín ešte nič nevedel. Rozprával aj o sebe a svojich priateľoch, ako raz na prechádzke dvaja z nich objavili búdu pustovníkov a v nej knihu o živote Antona. Pri jej čítaní sa jeden z nich rozhodol nasledovať takýto život a úplne zanechať ten svetský. Priateľ ho v tom na mieste nasledoval. Keď ich ostatní našli a volali naspäť, oni im povedali o svojom rozhodnutí a vnútornej premene, a už sa s nimi nevrátili.

Tieto slová Augustína hlboko zasiahli a mierili rovno do čierneho, pretože mu znova

36 Tamt., VIII,12.

37 Papini, *Svatý Augustin*, s. 94.

38 Augustin, *Conf.* VIII,2.

ukazovali seba ako slabocha,³⁹ ktorý už pozná pravú cestu, ale nevie na ňu rázne vykročiť tak, ako to urobil Marius Victorinus, Anton a Pontitianovi priatelia.

Ty však, Pane, za jeho reči dal si mi uvažovať o sebe, obrátil si ma, aby som sa postavil pred svoju vlastnú tvár, aby som konečne videl, aký som mrzký, prevrátený, zablatený a poškrvnený, posiaty vredmi. Keď som sa uvidel, zhrozil som sa, ale nebolo prístrešia, kam by som sa bol mohol pred tebou uchýliť. Keď som sa usiloval svoj zrak odvrátiť od seba, on rozprával ďalej, a ty si ma opäť postavil pred mňa a maľoval si ma v mojich očiach, aby som uvidel svoju nepravosť a nenávidel ju. Dobre som poznal svoju nepravosť, ale robil som sa, akoby som ju nevidel, a zakrýval som ju a zabúdal som.⁴⁰

2.10 Obrátenie v záhrade - konverzia vôle

Veľa rokov už prešlo - skoro dvanásť - od môjho devätnásteho roku, keď som sa čítaním Cicerónovho Hortenzia nadchol pre štúdium múdrosti a odkladal som hľadať múdrosť úplným zrieknutím sa pozemského šťastia.⁴¹

Počas Pontitianovho rozprávania a po jeho odchode sa strhol v Augustínovom vnútri neskutočný boj. Bol pristihnutý pri vlastnej pretrvávajúcej slabosti vzdať sa všetkého, čo ho delilo od Boha. Prežíval doslova krčovitú úzkosť pri predstave zanechania všetkej telesnej žiadostivosti. Úplne paralyzovaný predstavou, že by sa mal vzdať naruživosti, robil sa slepým, hluchým, spiacim, malátnym, nepripraveným, stále neistým v pravde, pritom v pravde už dávno istý bol.

Jeho duch stál proti telu a telo proti duchu v neobyčajne vyhrotenom kontraste. Bol to boj, ktorý už Augustín nemohol dlhšie prehliadať malátnosťou svojej vôle. Stál pred najzásadnejším rozhodnutím v procese svojho obrátenia.

Čím väčšmi sa približovala rozhodná chvíľa, v ktorej som sa mal premeniť, tým väčšiu hrôzu mi naháňala. Nezahnala ma naspäť, ani ma neodvrátila, ale ma držala v nerozhodnosti.⁴²

V tomto mimoriadnom rozporení, kedy vyvstávala pred Augustína všetka jeho bieda a podlosť pred Bohom a bolo sa už treba konečne rozhodnúť, utiahol sa do záhrady v blízkosti domu, aby tam dal svojmu zápasu a emóciám voľný priebeh. Pod figovníkom sa ukrutne rozplakal. Vtedy začul z toho miesta zreteľný detský hlas opakujúci *Tolle, lege, tolle, lege!* čo znamená „Vezmi a čítaj!“. Pozoruhodné je, že prvé, čo ho v tej chvíli napadlo, bolo „vziať a čítať“ Písmo. Spomenul si na pustovníka Antona, ktorý si v čase svojho obrátenia plne vzťahoval na seba slová evanjelia, ktoré počul vojdúc do kostola a bez odkladu ich vo svojom živote uskutočnil.⁴³ Takisto Augustín vzal Písmo, náhodne ho otvoril a stalo sa to isté - prvá veta, na ktorú mu padol zrak, mu prehovorila priamo do duše, pretože sa ho dotýkala a on sa dotýkal jej - živosťou svojho stavu. Boli to slová apoštola Pavla, toho, ktorý už predtým začal v ňom spôsobovať zmenu: *Žime počestne; nie v hýrení a opilstve, nie v smilstve a necudnosti, nie v svároch a žiarlivosti, ale oblečte si Pána Ježiša Krista; a o telo sa nestarajte podľa jeho žiadostí.*⁴⁴ Vtedy spadla z Augustína všetka neistota, zatvoril knihu

39 Porov. L. Karfiková, *Milost a vôľa podľa Augustína*, 1. vyd., Edice Oikúmené, sv. 121, Praha: OIKOYMENH, 2006, s. 99.

40 Augustin, *Conf.* VIII,7.

41 Tamt., VIII,7.

42 Tamt., VIII,11.

43 „Choď, predaj, čo máš, rozďaj chudobným a budeš mať poklad v nebi. Potom príď a nasleduj ma!“ (*Mt* 19,21).

44 *Rim* 13,13-14.

a o všetkom povedal priateľovi Alipiovi, ktorý mu bol nablízku, a potom vyrozprávali všetko Augustínovej matke, ktorá sa mohla konečne zaradovať.

2.11 Krst

*Dolehla jistota. A překrásná je nepotřeba nářku.*⁴⁵

To sú slová básnika Jana Skácela, ktoré ma napadá použiť na Augustína, muža horkých slz, po udalosti v záhrade. Všetko totiž, čo nasledovalo potom, už bolo predchnuté duchom činorodého pokoja. Augustín sa bez akýchkoľvek ovácií vzdal svojho úradu učiteľa rečníctva v Miláne, aj všetkých telesných zväzkov a utiahol sa s priateľmi a matkou na vidiek, aby viacej rozjímali o božom živote a aby sa mohol pripraviť na krst. Ak ešte niekedy plakal, boli to už slzy radosti - nad Božou láskou, nad odpustením a milosťou, ktorá sa mu dostala, alebo nad opätovnou ľútosťou predošlého blúdenia. Neboli to už slzy nepokoja ani zmätku.

Krst prijal od Ambróza spolu s priateľom Alipiom a synom Adeodatom na Veľkú noc 387, necelý rok nato, ako sa prvý raz stretol s knihami novoplatonikov. Bolo to oficiálne potvrdenie jeho vnútornej konverzie, verejné vyvrcholenie jeho zápasu pred tvárou Boha i ľudí a vyznanie viery a nového života.

2.12 Rozhodnutie pre kláštorný život

Prijatím krstu sa Augustínova cesta premien stále neskončila. Mohol sa stať bežným veriacim, ale výlučnosť jeho obrátenia ho volala na cestu zasväteného života, teda života v kontemplácii a celibáte. Prvým podnetom pre rehoľný život bol opäť už spis *Hortenzius*, ktorý pobádal čitateľov zanechať aktivity tohto sveta, márne snahy, a roznecoval ich, aby sa stali akýmsi druhom sekulárnych mníchov.⁴⁶ Bolo to prvé volanie na cestu kontemplatívneho života.

Kláštorné spoločenstvo si založil Augustín už necelý rok pred krstom so svojimi priateľmi na vidieku. Po krste potom založil kláštor v Tagaste. V rámci tohto rozhodnutia pre rehoľný život prišlo však do Augustínovho života ešte ďalšie rozhodnutie, vzdať sa čisto kontemplatívneho života a spojiť ho s pastoračnou činnosťou, ako kňaz, nskôr ako biskup. Podrobnosti tohto rozhodnutia opisujem taktiež v samostatnej kapitole Konverzia k asketickému životu.

2.13 Background - matka Monika

Osobitnú kapitolu v Augustínovom obrátení si rozhodne zaslúži ešte jeho matka Monika. Hoci nezakladá konkrétny bod obratu, tvorila neprehliadnuteľnú súčasť a pozadie celej jeho konverzie, a jej pôsobením sú popretkávané aj všetky predchádzajúce body.

45 J. Skácel, básnická zbierka *Metličky*.

46 O'Connell, *Images of conversion*, p. 35.

Bola to žena mužnej viery, ako o nej píše sám Augustín.⁴⁷ Vynikala čnosťou i zbožnosťou, miernosťou v manželskom živote a mimoriadnou vytrvalosťou. Svoju vieru žila a vŕstevovala ju do svojich detí, aj do manžela, ktorý sa stal kresťanom krátko pred smrťou. Tak Augustín už od malička prijímal meno Krista, aby v ňom ticho prebývalo a aby sa neskôr neuspokojil s ničím, čo toto meno v sebe nemalo.

*To meno totiž, podľa tvojho milosrdenstva, Pane, to meno Spasiteľa môjho, Syna tvojho, moje útle srdce už s mliekom materským do seba prijalo a si podržalo. A čokoľvek bolo bez tohto mena, i keď to bolo kvetnaté, učené alebo pravdivé, nikdy ma to nezaujalo celkom.*⁴⁸

Nemožno preto hovoriť, že bol Augustín pohan a že jeho konverzia sa uskutočnila z pohanstva na kresťanstvo.⁴⁹

Monika ale vieru deťom nenútila. Viac jej záležalo na Augustínovom vzdelaní, lebo v ňom videla veľký potenciál a pretože verila, že skrze vzdelanie sa najskôr dostane aj k poznaniu pravého Boha. Jeho roky blúdenia a nezriadeného života ju však veľmi trápili. Mnoho sa naplakala a naprosila za jeho obrátenie. Sama ho napomínala, aby nesmilnil, aby prepustil konkubínu, aby sa riadne oženil, aby zanechal manicheizmus. Bola ochotná vyhľadať biskupa i kohokoľvek schopného, aby sa porozprával s Augustínom a vyvrátil mu bludy tejto sekty.⁵⁰

Z jej konania sa dá vyčítať, že bola veľmi cieľavedomá a čo si zaumienila, to neúnavne dosahovala. Neuspokojila sa so žiadnou polovičatosťou, o čom svedčí aj jej takmer „nijaká“ radosť z Augustínovho oznámenia (po deviatich rokoch!) že už nie je manichejcom. Jej cieľom totiž bolo, aby sa stal kresťanom.

Túto húževnatosť po nej Augustín zdedil v plnej miere, hoci nie vždy mu slúžila k dobrému. Nedá sa ale tvrdiť, že by Monikine snahy boli pre jej syna len pohonným motorom. V začiatkoch ho jej napomínania dorážali a omrzali a neraz mu bola na smiech aj jej viera, takže konal presný opak, ako mu kázala.

Až s postupujúcim vzdelaním, životnými skúsenosťami a nadobúdajúcou múdrosťou sa premieňalo jeho srdce a bolo schopné vidieť v matke tú, ktorá mu pomáhala na ceste k cieľu. Monika sa ale nespoliehala len na vlastné sily. Po celý čas sa za syna vytrvalo modlila a so slzami prosila za jeho obrátenie. Ak patrí k iracionálnym prvkom Augustínovej konverzie tajomný hlas v záhrade „*Tolle, lege!*“⁵¹, rozhodne k nim patrí aj účinok Monikíných modlitieb, ktoré denne vysielala k Bohu.

Augustín si bol tejto „milosti skrze matku“ vedomý, o čom svedčí množstvo kapitol, ktoré jej vo svojich Vyznaniach venoval a v neposlednom rade aj fakt, že po svojom definitívnom obrátení v záhrade bola prvou, ktorej to spolu s priateľom Alipiom bežali oznámiť.⁵²

47 Augustin, *Conf.* IX,4.

48 Tamt., III,4.

49 Porov. R. Guardini, *Die Bekehrung des heiligen Aurelius Augustinus. Der innere Vorgang in seinen Bekenntnissen*, 1. vyd., Leipzig: Jakob Hegner, 1935, s. 163-173.

50 Z jedného takéhoto stretnutia, kde Monika prosila istého biskupa o pomoc pre Augustína, pochádza známy výrok, ktorý biskup v rozmrzelosti z jej neúnavnosti vyslovil: „*Chod' už, lebo ako žiješ, nie je možné, aby zahynul syn, za ktorého matka toľké slzy roní.*“ *Matka - ako mi o tom často rozprávala - prijala túto odpoveď ako z neba poslanú.* (Augustin, *Conf.* III,12)

51 Porov. Hošek, Radislav, *Aurelius Augustinus: Říman - člověk - světec*, 1. vyd., Praha: Vyšehrad, 2000, s. 18.

52 Porov. Augustin, *Conf.* VIII,12.

3 Augustínova konverzia cez okulár psychológie

Táto pasáž má za účel objasniť Augustínovu konverziu z psychologického pohľadu a zasadiť ju, čo možno najviac, do jednotlivých kategórií psychologického skúmania.

Ako hovorí Komorovský, konverzia je jav, ktorý nadobro vybočuje z náboženskej priemernosti.⁵³ Je sprevádzaný tak širokou paletou psychologických procesov, že už od raných začiatkov psychológie náboženstva patril medzi prvé skúmané fenomény.⁵⁴

3.1 Psychologický výmer náboženskej konverzie podľa Williama Jamesa

Už americký psychológ William James, jeden zo zakladateľov psychológie náboženstva, venoval konverzii vo svojom slávnom diele *Druhy náboženské zkušenosti* celú siedmu kapitolu. V nej príhodným spôsobom vysvetľuje ako taká konverzia v človeku vzniká.

Duševné pole človeka obsahuje rôzne na sebe nezávislé skupiny. Tie sú zložené z myšlienok, úmyslov a cieľov. Ak niektorá skupina zaujme hlavné miesto, ostatné skupiny sú vytlačené na perifériu. V živote človeka sa pritom jednotlivé skupiny striedajú na piedestáli podľa aktuálnych záujmov. Niekedy je dominantných aj viac skupín. Ak sa však nejaká skupina tak ustáli, že nadobro vytlačí zo života ostatné, vtedy už James hovorí o naozajstnej premene v človeku. V prípade, že sú obsahom tejto skupiny náboženské myšlienky a ciele, možno hovoriť o náboženskej konverzii.

Ako príklad neúplnej premeny, keď ešte v človeku panuje viacero ústredných skupín naraz, z ktorých je v skutočnosti ale len jeden záujem pravý a ostatné sú iba zbožným prianím, uvádza James práve sv. Augustína, a to v období, keď hľadal pravdu a túžil po čistote, ale jeho rozpoltená vôľa ho ešte strhávala k telesnosti a zmyselnosti.⁵⁵

Z tohto pohľadu je možné považovať za náboženskú konverziu Augustína až moment, kedy sa jeho túžby po čistom a pravdivom živote stali jediným a výlučným ohniskom všetkých jeho energií. To jest moment, kedy sa aj jeho rozpoltená vôľa zjednotila.

3.2 Etapy konverzie a stav krízy

Čo ale takémuto výlučnému zjednoteniu predchádza? To je otázka, za ktorou je ukrytý celý priebeh konverzie aj všetky psychologické procesy s ňou spojené.

Z psychologických procesov možno uviesť pre ilustráciu hneď aspoň niektoré: intenzívne náboženské zážitky, búrlivé emócie, kríza mravných a svetonázorových základov, zmeny v životnom štýle, v postojoch, motiváciách, v spôsoboch správania, strata zmyslu, emocionálny zmätok, odcudzenie od druhých, ...

Mnohí psychológovia zdôrazňujú hlavne prítomnosť krízy, ktorá predchádza samotnú

53 J. Komorovský, „Psychológia konverzie“, s. 58.

54 E. Starbuck a J.H. Leuba si vybrali ako prvú tému svojich výskumov práve náboženskú konverziu.

55 James, *Druhy náboženské zkušenosti*, s. 131,141.

konverziu,⁵⁶ alebo sú aspoň zástancami typológie, kde je jeden typ konverzie úzko spojený so stavom krízy a druhý prebieha naopak pokojnejšie.⁵⁷

W. Clark sa pokúsil rozdeliť náboženskú konverziu do troch etáp. Prvá etapa sa vyznačuje nepokojom, duchovnou krízou, morálnym a svetonázorovým hľadaním. V druhej etape dochádza k samotnej konverzii, k nejakému výraznému duchovnému zážitku. V tretej etape sa potom konverzia dovršuje, vnútorné konflikty a emocionálne vrenie nahrádza pocit pokoja a harmónie.⁵⁸

Pre hodnotenie Augustínovej konverzie je typ spojený s krízou a búrlivými emóciami aj konkrétne členenie na etapy obzvlášť príhodné. Na jeho kríze sa podieľal súhrn vnútorných i vonkajších okolností - vnútorná nespokojnosť so sebou, svojím životom, so systémom hodnotových orientácií, morálny rozpor, rozdvojenosť vôle, zápas tela a duše. Tento vnútorný konflikt nabaleny na vonkajšie okolnosti sa podľa môjho názoru pekne ukazuje v šiestej knihe *Vyznaní*. Augustín má už tridsať rokov. Má síce hodnosť, zisk aj ženu, a pôsobenie v manichejskej sekte, ale aj sklamanie z nej, a stále menšiu radosť z dosahovaných žiadostí. Pri prechádzaní milánskymi uličkami stretol raz veselého podnapitého žobráka, a jeho radostná jednoduchosť urobila na Augustína taký dojem, že v ňom náhle spustila dlhý rad ustaraných úvah o vlastnom živote a vlastnom šťastí, ktoré nijako trvalejšie v tom období nemohol postihnúť.

*Došiel som k presvedčeniu, že mi je vlastne zle, preto som sa zarmucoval, a to ešte zdvojnásobovalo moju biedu. Keď sa však na mňa usmialo šťastie, mrzelo ma vystrieť po ňom ruku; ulietlo prv, ako by som ho mohol zachytiť.*⁵⁹

Táto udalosť sa odohrala zhruba rok pred jeho úplnou náboženskou konverziou, čo podľa mňa potvrdzuje reálnosť jeho začínajúcej stupňujúcej sa krízy. Práve s vedomím tohto vnútorného neporiadku začali u Augustína všetky nasledujúce udalosti naberať na rozhodnosti a schyľovalo sa k jeho zásadnej konverzii. Nasledovalo stretnutie s novoplatónskou filozofiou, čítanie Listov sv. Pavla, príklady Maria Victorina a pustovníka Antona a napokon vrcholová kríza v milánskej záhrade.

*...konečne som videl, aký som mrzký, prevrátený, zablatený a poškvrený, posiaty vredmi. Keď som sa uvidel, zhrozil som sa... stál som sám pred sebou, akoby celkom nahý, a svedomie mi prudko vyčítavalo... V takom zúfalom zápase...so zmučenou tvárou a s rozbúrenou myslou... skričal som... Moje slová zneli ináč než obyčajne. Moje vnútro, čelo, líca, oči, farba a tón reči prezrádzali ešte viac než slová. ...Triasol som sa vo svojom vnútri a rozhorčoval som sa zúrivým hnevom... Napokon v tomto tak zúfalo nerozhodnom boji som konal veľa pohybov svojím telom... ruval som si vlasy, bil sa do čela a rukami obopínal si kolená... Tak som sa trápil a mučil a sám seba som obviňoval omnoho viac než inokedy, skrúcal a obracal som sa vo svojich okovách, aby som sa z nich vyslobodil, hoci ma už iba máličko držali, ale predsa ešte len držali. ...Taký zápas odohrával sa v mojom srdci, boj mňa samého so mnou samým. ...nasledoval obrovský príval slz. ...klesol som pod figovník, neviem ako, a dal som slobodne tiecť svojim slzám, ktoré vyrazili z mojich očí ako riečne pramene ...Tak som hovoril a plakal v prehorkom kvílení svojho srdca.*⁶⁰

56 Napr.: W. Clark, W. James, J. Pratt, F. Strickland, D.M. Ugrinovič, ...

57 J. Pratt: emocionálny typ konverzie - prítomná kríza a morálny typ konverzie - pokojnejší. (porov. D.M. Wulff, *Psychology of religion: classic and contemporary*, 2nd ed., New York: Wiley & Sons, 1997, s. 507. F. Strickland tiež hovorí o dvoch typoch konverzie: prvý je spätý so stavom krízy a búrlivými emóciami, druhý je pokojnejší a postupný typ. (porov. D.M. Ugrinovič, *Psychológia náboženstva*, prel. O. Sisáková, 1. vyd., Bratislava: Pravda, 1988, s. 205-206).

58 Ugrinovič, *Psychológia náboženstva*, s. 209.

59 Augustin, *Conf.* VI,6.

60 Tamt., VIII,7-12.

Toto je vypreparovaný súčet psychických pochodov, ktoré sprevádzali vrcholné dejstvo prvej etapy Augustínovej konverzie. Druhá etapa, ak sa držíme Clarkovho rozdelenia, zahŕňa potom samotné obrátenie v záhrade po výraznom náboženskom zážitku v podobe tajomného hlasu. Po tomto všetkom, vrátane vzdania sa kariéry a ženy, a verejného potvrdenia obrátenia krstom, dostavuje sa Augustínovi skutočne stav pokoja, zmierenia a harmónie.

3.3 Typy náboženských konverzií

Pre rôznorodosť fenoménu konverzie bolo vytvorených niekoľko typológií konverzií. Medzi základné patrí napríklad delenie na vonkajšiu a vnútornú konverziu.⁶¹ Vonkajšia konverzia zahŕňa pripojenie sa k cirkvi, identifikáciu s určitou vierou. Vnútorná zase radikálnu zmenu názorov, vedúcu k vnútornej istote či zmyslu. Je pritom jasné, že obidva typy sa môžu vyskytovať naraz, aj keď v rôznom poradí vzniku.

Iné delenie je na aktívnu a pasívnu konverziu. Aktívna sa deje postupne, na základe činorodého hľadania jednotlivca, naopak, pasívna konverzia je náhlym výsledkom nevedomých tendencií, či vonkajších psychologických vplyvov.⁶²

Dá sa tiež deliť konverziu len na čisto postupnú alebo náhlu.⁶³ Postupná je pozvoľná a racionálna. Hlouch výstižne píše, že *pozvoľná konverse jest postupující přestavbou hradu lidského nitra*.⁶⁴ Náhla konverzia naproti tomu prebieha prudko, je nepredvídateľná a väčšinou silne emocionálna.

V duchu aktívnej - pasívnej a postupnej - náhlejšej konverzie sa nieslo už rozdelenie Jamesa.⁶⁵ Uvádza taktiež dva typy obrátenia. Prvý je vedomý a chcený, druhý nevedomý a nechcený. Starbuck tie isté typy nazýva typ činnej vôle a typ trpného vzdávania sa.⁶⁶ Pri type činnej vôle býva obrátenie vedomé a chcené, konverzia je postupná, vytvorená z pomalého budovania nových mravných a duševných vlastností. Typ trpného vzdávania sa je však podľa Jamesa zaujímavejší. Keďže v tomto prípade je obrátenie nevedomé a prvotne nechcené, je založené hlavne na podvedomých a neočakávaných procesoch. V zásade ale medzi týmito dvoma typmi nie je radikálny rozdiel, ako hovorí James, pretože aj typ činnej vôle je podrobený okamihom, kedy je nutné vzdať sa vlastnej vôle, aby bolo možné dôjsť k obráteniu.

Akt „vzdania sa“ prirovnáva James k jednoduchej skúsenosti, ktorú zažil asi každý z nás. Ide o prípad, keď človeku vypadne z pamäte nejaké meno a všemožne sa snaží si naň spomenúť. To slovo však akoby sa ešte väčšmi zakliesňovalo týmto snažením. Až keď človek povolí, často sa dostaví stratené slovo samo na myseľ. Tak to platí aj v prípade obrátenia typu činnej vôle. Je nutné prísť k bodu, kedy človek, ponechaním svojho urputného snaženia, dá priestor aj „iným silám“.

Ak by som chcela zaradiť Augustínovu konverziu do týchto typológií, bola by to najpravdepodobnejšie postupná, aktívna a vedomá konverzia. Postupná preto, že bola dlhým radom pomalých premien v Augustínovom vnútri, aktívna preto, že jej zdrojom bolo Augustínovo

61 M. Stríženec, *Psychológia náboženstva*, 1. vyd., Bratislava: VEDA, 1996, s. 35.

62 Porov. Halama, *Religiozita, spiritualita a osobnosť*, s. 27.

63 Tamt., s. 28.

64 Hlouch, *Konverse a konvertité*, s. 20.

65 Porov. James, *Druhy náboženské zkušnosti*, s. 148-150.

66 Tamt., s. 149.

neutíchajúce hľadanie pravdy a nekompromisné racionálne uvažovanie.⁶⁷ Že bola typom činnej vôle, vyplýva z predchádzajúceho, no vyplýva to aj zo samotnej Augustínovej ctižiadostivej povahy, ktorá chcela stále niečo dosahovať vlastnými silami.

Z perspektívy Jamesovej hypotézy o nutnosti aktu vzdania sa v procese konverzie by sa dalo možno vysvetliť aj, prečo bola Augustínova konverzia tak dlhým a často bolestným procesom - pretože tohto aktu nebol jednoducho schopný. Keď si človek znova prejde hlavné premeny, či body jeho obratu, zistí, že tento akt „vzdania sa“ sa skutočne nenachádza inde, až na samom konci Augustínovho existenciálneho zápasu. Z toho možno usudzovať, že konverzia, v zmysle zásadnejšej premeny, ktorá nemusí mať náboženský obsah, nemusí implikovať ani akt vzdania sa. Naopak, aby bola konverzia, ktorá je náboženská, úplná, je závislá na „vzdaní sa“, podvolení jedinca.

Za slabšie miesto v zaradení Augustína do typov konverzií považujem rozdelenie na náhlu a postupnú konverziu a ich súvis s racionalitou a emocionalitou. Augustín sa síce javil v každom okamihu ako silne racionalizujúci človek, a zaiste ním aj bol, ale jeho emocionálne prežívanie v ňom nijako nezaostávalo, ba odvážila by som sa povedať, že bolo pri každej príležitosti nadpriemerné.

Takisto miera aktivity - pasivity v procese konverzie nie je úplne jednoznačná. Augustín bol síce subjekt aktívne hľadajúci pravdu, ale to nič nemení na tom, že bez okolností, na ktorých nemal svojim pôsobením žiaden podiel, by sa tejto pravdy nemusel nikdy dobrať. Ako vraví James, aj pri type činnej vôle sú vždy prítomné kritické okamihy, ktoré dávajú postupnej konverzii prudší charakter.⁶⁸ Myslím, že tými okamihmi sú práve chvíle, kedy sa z aktívneho subjektu stáva aspoň nachvíľu pasívny subjekt.

Snáď najjednoduchším sa zdá byť rozdelenie Augustínovej konverzie na vnútornú a vonkajšiu. Z chronologického hľadiska je hranicou medzi nimi Augustínov krst, takže obdobie pred ním bolo v jeho prípade vnútornou konverziou, a po krste už aj plne vonkajšou.⁶⁹

3.4 Proces alebo udalosť?

Súčasťou mnohých príspevkov na tému konverzia je otázka, či je konverzia proces alebo udalosť.⁷⁰ Ide pritom o hlbšiu otázku, než len, či je postupná alebo náhla. V psychológii súvisí tento problém s celkovým nazeraním a analyzovaním konverzie.⁷¹ Preto sa uprednostňuje skôr názor, že konverzia je proces, lebo chápe konverziu nielen ako samotný bod obratu, čiže ako nejakú konkrétnu udalosť, ale ako komplex období pred konverziou a po nej. Takýto prístup je aj podľa môjho názoru vhodnejší, pretože nechudobňuje fenomén konverzie o jej celkovú vážnosť a neredukuje ju na jednorázový intenzívny náboženský zážitok, či ešte horšie, na formálne prijatie novej viery, akým je napríklad krst.

67 Porov. *Konverse Augustinova není vpádem světla do slepé duše. Byla ponenáhlá, postupná a vyplývá spíše z intelektuálních důkazů a objevů než z náhlého výbuchu.* (G. Papini, *Svatý Augustin*, s. 109).

68 Tamt., s. 149.

69 „Obrácení“ je v Augustinově životě přelomem nejen vnitřním, světonázorovým a mravním, ale bylo zlomem i celého jeho vnějšího způsobu života. (M. Machovec, *Svatý Augustin*, s. 60).

70 Porov. Striženec, *Psychológia náboženstva*, s. 35.

71 Porov. Halama, *Religiozita, spiritualita a osobnosť*, s. 33. Taktiež Ugrinovič, *Psychológia náboženstva*, s. 209: *Náboženská konverzia je zložitý proces s mnohými aspektmi. Jej výskum musí vziať do úvahy tak objektívno-sociálne, ako aj subjektívno-psychologické predpoklady.*

V náväznosti na Augustína sa tento problém často zdôrazňuje⁷² a preferovanie jeho konverzie ako procesu, nie udalosti, je pomerne populárne aj mimo psychológiu.⁷³ Je to do veľkej miery spôsobené špecifickosťou Augustínovej konverzie, jej zložitým utváraním v rozmedzí niekoľkých rokov, ktoré malo podobu viacerých konverzií, ako sa snažím práve v tejto práci ukázať.

3.5 Motívy konverzie

3.5.1 Vedomé

James píše, že v duši človeka určeného k obráteniu jsou dvě věci: především vědomí neúplnosti nebo chybnosti, „hříchu“, jehož by se rád zprostil; a potom skutečný ideál, jehož touží dojít.⁷⁴

Vôľa a chcenie pracujú v záujme týchto, dalo by sa povedať, motívov. Vedomie hriechnosti pritom pociťuje človek v omnoho jasnejších kontúrach než predstavu určitého ideálu.⁷⁵

V prípade Augustína je pocit hriechnosti vygradovaný a veľmi vedomý,⁷⁶ čo sa odzrkadľuje v celých jeho *Vyznaniach*. Je podstatné tu spomenúť, že kniha *Vyznaní* nebola spísaná ako nejaká autobiografia, ale v prvom rade ako vyznanie chvály Bohu a vyznanie svojej hriechnosti.⁷⁷ To dôsledne potvrdzuje aj motívy, ktoré uvádza James.

Skutočný ideál, ktorý Augustín hľadal, mal dlhú dobu naozaj vágnu podobu a len tu a tam nadobúdala jasnejšie obrysy. Často sa utváral len ako negatívna forma poznaného, t. j. ako vyhranenie sa voči tomu, čo sa v konečnom dôsledku neukázalo ako plne pravdivé. Tak možno označiť za hnací motív Augustínovej konverzie hľadanie pravdy, ktoré je v jeho prípade totožné s

72 Napr. Morrison tvrdí, že jeho konverzia nie je náhla, kataklizmatická udalosť, ale dlhý proces transformácie.

Dokonca za takú považuje aj konverziu sv. Pavla, ktorá je všeobecne považovaná za prototyp náhlej konverzie. (K.F. Morrison, *Conversion and text: the cases of Augustine of Hippo, Herman-Judah, and Constantine Tsatsos*, Charlottesville: University Press of Virginia, 1992, xiii).

73 Porov. napr. príhovor na generálnej audiencii Benedikta XVI.: *Augustínovo obrátenie nebolo ani náhle, ani sa neuskutočnilo hneď naplno, ale v plnom a vlastnom zmysle ho možno označiť za cestu, ktorá je vzorom pre každého z nás. Toto putovanie istotne vyvrcholilo jeho obrátením a potom krstom. Neskončilo sa však na veľkonočnú vigíliu v roku 387, keď bol africký rétor v Miláne pokrstený biskupom Ambrózom. Cesta Augustínovho obrátenia totiž nenápadne pokračovala až do konca jeho života.* In *Generálna audiencia Benedikta XVI.: sv. Augustín (27.2. 2008)* [online]. [cit. 9.8. 2011]. Dostupné na: <http://www.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=20080227015>. Taktiež: „Augustínova konverzia nebola udalosť, ktorá sa stala v určitom okamihu, ale cesta. In *Benedict examines St. Augustine's path of conversion*. [online]. Catholic News Agency, 23.4. 2007 [cit. 9.8. 2011]. Dostupné na: http://www.catholicnewsagency.com/news/benedict_examines_st_augustines_path_of_conversion/.

74 James, *Druhy náboženské zkušnosti*, s. 150.

75 Tamt.

76 Toto nadobudnutie vedomia svedčí o začiatku intenzívnejšej konverzie. Nie vždy si bol totiž Augustín vedomý svojej hriechnosti: *Moju pýchu posilňovalo vedomie, že som bez viny. Keď som urobil niečo zlého, nechcel som vyznávať svoju vinu, aby si uzdravil moju dušu, lebo hrešila proti tebe, ale usiloval som sa vyhovoriť a dať za vinu niečomu inému, čo bolo síce vo mne, ale nebol som to ja. V skutočnosti som však tvoril celok a len moja bezbožnosť ma rozdelila proti mne. Hriech môj bol tým väčším nevyliciteľným, že som sa nepokladal za hriešnika. Moja nešľachetnosť bola taká odsúdeniahodná, Bože všemohúci, že som bol radšej, keď si bol ty vo mne premožený na moju skazu, ako keby som ja bol premožený tebou na moju spásu.* (Augustin, *Conf. V,10*).

77 Porov. Augustín nechcel písať pamäti, vlastný životopis, ako mnoho iných po ňom, ním inšpirovaných. „*Confessio*“ znamená pre Augustína doznanie vlastného hriechu, no predovšetkým chválu milosrdenstva, milosti, múdrosti Božej. (J. Pašteka, *Konvertita o konvertitovi*, in: Augustinus Aurelius, *Vyznania*, prel. J. Kováč, 1.vyd., Bratislava: LÚČ, 1997, s. 12).

hľadáním Boha. Tento ideál sa mal manifestovať aj pravdivosťou jeho vlastného života, čo bolo podstatou jeho konverzie.

3.5.2 Nevedomé

Nórsky psychológ Harald Schjelderup a jeho brat, teológ a psychoterapeut Kristian, boli zástancami myšlienky objektívnych vzťahov, podľa ktorej obsahy nevedomia vznikajú na základe raných skúseností z interpersonálnych vzťahov.⁷⁸ Na tomto základe vypracovali typológiu troch druhov náboženskej skúsenosti, ktoré majú korene v konkrétnych nevedomých motívoch. Motívmi sú vzťah k otcovi, vzťah k matke a vzťah k sebe, a podľa miery ich zakúšania v detstve sú projektované v neskoršom veku do konkrétnej náboženskej skúsenosti.

Ak bol dominantný motív otca, v skúsenosti náboženstva prevláda strach, pocit viny, túžba podvoliť sa a pokánie. Druhý typ náboženskej skúsenosti je naopak charakteristický hlbokou túžbou po blízkosti Boha, po zjednotení s ním a spočínutí v ňom. Pre tento typ je rozhodujúci vzťah jednotlivca k matke. Ak je najvýraznejší narcistický motív, v náboženskej skúsenosti prevládajú predstavy o božskosti seba samého.⁷⁹

Táto typológia prekračuje napríklad Freudov teoretický rámec, ktorý sa obmedzil len na náboženskú skúsenosť prvého typu a preceňoval motív otca. Podľa Schjelderupovcov však hrá motív matky v náboženskom postoji rovnako dôležitú, ak nie dôležitejšiu úlohu.⁸⁰

Toto hľadisko ma veľmi zaujalo, nakoľko motív matky je v Augustínovom prípade naozaj frapantný. Otázne je, či sa tento vzťah k matke projektoval do jeho náboženskej skúsenosti skutočne podľa typológie Schjelderupovcov. Mám totiž dojem, že túto skutočnosť možno vnímať dosť individuálne, buď s príklonom na Augustínovo neustále obnažovanie svojej hriechnosti, alebo s príklonom k jeho dychtivej túžbe po pravde, dokonalosti, láske, naplnení, po Bohu. Osobne si myslím, že prvok túžby je u Augustína silnejší po každej stránke a sú ho plné aj *Vyznania*.⁸¹ Taktiež jeho vzťah k Bohu je plný vrúcnosti a cítiť z neho naplnenie. Naviac akt podvolenia nebol Augustínovi nikdy veľmi blízky a v konečnom dôsledku s ním aj dlho bojoval. No hoci mu nebola pokora dlhé roky vlastná, musím zdôrazniť, že po svojom obrátení sa jej zhostil veľmi príkladným spôsobom.

3.6 Faktory pôsobiace v procese konverzie

Konverzia je výsledok celej rady činiteľov, ktoré buď napomáhajú, alebo brzdia jej proces. Nahrubo by sa dali tieto činitele rozdeliť do troch skupín: subjektívno-psychologické, objektívno-sociálne a tzv. „iné“, alebo teologické⁸².

78 Wulff, *Psychology of religion*, s. 321, 329-347.

79 Porov. tamt., s. 321.

80 Tamt.

81 Napr.: *Ó, večná Pravda, ó, pravá Láska, ó, drahá Večnosť! Ty si môj Boh, po Tebe túžim dňom i nocou.* (Augustin, *Conf.* VII,10).

82 Stríženec, *Psychológia náboženstva*, s. 36.

3.6.1 Subjektívno-psychologické činitele

To sú tie, ktoré sa týkajú priamo osoby konvertitu, jeho vnútra, charakteru a osobnostných špecifik. Zo schopností duše má najväčší podiel na konverzii rozum, vôľa a cit.⁸³

Rozum

Rozum umožňuje človeku poznávať, hodnotiť a triediť pravdy, ktoré obsiahol svojím poznaním. Rozum je ten, ktorý zvažuje pre a proti, ktorý sa pýta, ktorý zasadzuje vieru do racionálneho rámca. Sú ľudia, ktorí v otázkach náboženstva dávajú prednosť pocitom pred rozumovaním, buď zo strachu, alebo pre nedostatočnú intelektuálnu výbavu. Augustín bol nekompromisným pedantom v myslení aj citovom prežívaní. Mal dobré intelektuálne predpoklady a náležite ich využíval. Vďaka nim podrobil učenie manicheizmu takej kritike, že v ňom nemohol dlhšie zotrvať pre mnohú nepravdu a blud, ktoré v sebe malo. Hlouch píše, že poznanie bludu (sekty) vedie ku konverzii, a že rozpoznanie bludu je často možné len vďaka pomoci filozofie.⁸⁴ Tak aj Augustín za pomoci filozofie rozpoznať blud, strhli ho novoplatónske myšlienky, no čoskoro poznal aj ich hranice a odvážne ich prekročil a pretransformoval do podoby, ktorá neodporovala katolíckemu učeniu a bola vnútorne viac koherentná.

Vôľa

Vôľa je nevyhnutnou súčasťou konverzie. Bez jej pozitívneho pôsobenia nič nezmôže ani rozum, ktorý objavil pravdu. Bez jej súhlasu sa bytosť nemôže nasmerovať na novú cestu morálneho a náboženského ideálu. Vôľa je hybnou silou konverzie a väčšinou aj jej najväčšou brzdou. Jej odvrátenú stranu poznal už sv. Pavol⁸⁵ a Augustín sa s jeho poznaním plne stotožňoval. Rozpoltenosť jeho vôle sa preukazovala v túžbe po čistom živote, ktorá bola zrádzaná neustálym zotrvávaním v telesných náruživostiach.⁸⁶ Vedomie toho, aká je jeho vôľa slabá a kolíki dokázali to, čo on dokázať stále nevedel, v ňom stupňovalo hnev na seba samého. Vrcholný akt tohto boja spočíval práve v jamesovskom „vzdaní sa“ vlastnej vôle, ktoré prebehlo pri obrátení v milánskej záhrade.

City

City vyvolávajú v človeku badateľné vzruchy a akcelerujú celý priebeh konverzie.⁸⁷ *Rozum jde krok za krokom, city jdou skoky...*⁸⁸ Dá sa povedať, že city sú korením konverzie. Na človeka

83 Porov. Hlouch, *Konverse a konvertité*, s. 34-78.

84 Tamt., s. 44, 47.

85 *Podľa vnútorného človeka s radosťou súhlasím s Božím zákonom; ale vo svojich údoch pozorujem iný zákon, ktorý odporuje zákonu mojej mysle a robí ma zajatcom zákona hriechu, ktorý je v mojich údoch.* (Rim 7,22-23).

86 *Všade si mi dokazoval pravdu svojich slov a touto pravdou premožený, nemohol som nič povedať, len váhavé a ospanlivé slová: „Hned, hned, len ma ešte chvíľočku nechaj.“ Ale to „hned“ nevedelo byť nijako hned, a „len ma ešte chvíľočku nechaj“ trvalo veľmi dlho. ...Zákon hriechu je násilensťvo zvyku, ktorý ducha aj proti vôli drží a vlečie, a to preto zaslúžene, lebo sa sám dobrovoľne do neho vrhol.* (Augustin, *Conf.* VIII,5)

87 *Příležitostné vzplanutí citů, zejména prudké citové výbuchy s velikou silou urychlují duševní přestavby.* (James, *Druhy náboženské zkušenosti*, s. 143).

88 Hlouch, *Konverse a konvertité*, s. 63.

pôsobia omnoho sugestívnejšie než racionálna úvaha. Medzi charakteristické pocity sprevádzajúce obrátenie patrí napríklad strach, hnev (väčšinou orientovaný na seba), pocit viny, ľútosť, ale aj nádej, pocit blaženosti, bezpečia a uvoľnenia.⁸⁹ Častým citovým zážitkom prežívaným v bezprostrednej chvíli konverzie býva aj pocit, že je človek pod vyššou mocou.⁹⁰

Emocionálny život Augustína sa valí na čitateľa jeho *Vyznaní* mimoriadnym spôsobom, niekedy pôsobí až prehnane.⁹¹ To svedčí o bohatosti jeho vnútorného prežívania, aj o rovnovážnom podiele racionálnej a emocionálnej zložky na priebehu celej jeho konverzie.

3.6.2 Objektívno-sociálne činitele

To sú tie, ktoré nijako nezáviseli od Augustína, ale od vonkajších vplyvov. Medzi ne patrí napríklad prostredie, v ktorom Augustín vyrastal, rodina, ktorá ho vychovala, vzdelanie, ktoré sa mu dostalo, doba, do ktorej bol zasadený. Tieto sú však v pravom zmysle determinanty.

Za skutočne činné objektívno-sociálne faktory v procese jeho konverzie považujem skôr tieto: tlak zo strany matky, vplyv manichejskej sekty, okruh priateľov, ideové autority⁹² - Faustus z Mileve a sv. Ambróz, konkrétne vzory konvertitov - Marius Victorinus a sv. Anton, a knihu ako komunikačný prostriedok.

Zo všetkých sa zastavím bližšie pri knihe. Tá sa ukázala v službách konverzie ako neraz účinné médium.⁹³ Sprostredkúva myšlienky a idey nenásilnou formou, dáva človeku čas na premyslenie, pretože sa k nej môže kedykoľvek vrátiť. Takáto kniha však neprichádza do života konvertitu nikdy naprogramovane. To, kedy sa v celom procese objaví a aký bude jej účinok, nemožno odhadnúť ani naplánovať. Pre Augustínovu premenu boli najvýznamnejšie Cicerónov *Hortenzius*, novoplatónske knihy a Listy sv. Pavla. Zaujímavé je, že pred krstom žiadal Augustín Ambróza o radu, ktorú knihu by mal čítať, aby sa lepšie pripravil na prijatie sviatosti. Ambróz mu odporučil proroka Izaiáša, ale podľa slov Augustína sa zdá, že táto kniha v ňom nijako nezarezovala, keďže ju odložil, lebo jej nerozumel.⁹⁴ To len potvrdzuje spontánny charakter pôsobnosti knihy.

3.6.3 „Iné“ činitele

James presadzuje myšlienku, že psychológia nedokáže vysvetliť, aké všetky činitele sú pri konverzii činné.⁹⁵ Úloha psychológie v tomto procese je viac opisná než vysvetľujúca. Spolu s Leubom zastáva názor, že okrem všetkých vyššie spomínaných činiteľov je ešte prítomná *potreba*

89 James, *Druhy náboženské zkušenosti*, s. 144.

90 Tamt., s. 168.

91 Pamätám si dokonca, ako mi bola forma jeho písania svojho času doslova nepríjemná a jeho patetickosť sa mi zdala premrštená. Doteraz sa stretávam s ľuďmi, ktorí Augustínovi jeho *Vyznania* práve pre túto vlastnosť neveria. Iným, naopak, je práve jeho preexponovaná emocionalita najviac blízka. Treba mať stále na pamäti, že štýl jeho písania odráža okrem charakteru aj Augustínovo rétorické vzdelanie a literárny vkus jeho doby.

92 Porov. Hlouch, *Konverse a konvertité*, s. 132; Ugrinovič, *Psychológia náboženstva*, s. 209.

93 Porov. Komorovský, „Psychológia konverzie“, s. 60-61.

94 Augustin, *Conf.* IX,5.

95 James, *Druhy náboženské zkušenosti*, s. 142.

vyššieho pomocníka,⁹⁶ akási nutnosť nadprirodzenej pomoci, boží zásah.⁹⁷ Sám Augustín si je toho vedomý a celú svoju konverziu vníma hlavne z tohto hľadiska - že jej iniciátorom bol sám Boh, Božie zasahovanie a Božia milosť.

Takýto názor je samozrejme prípustný len z náboženského hľadiska a pre neveriaceho nepripadá v úvahu. Jeho obtiažnosťou je tiež otázka: Čo je oným „božím zásahom“? Pre niekoho to budú len čisto *nadobyčejné príhody, jako hlasy a vidění a zdrcující dojem z významných míst Písma náhle se namanuvších*,⁹⁸ iný bude zase vidieť, rovnako ako Augustín, za každou jednou udalosťou intervencie božej milosti.⁹⁹

Do tejto kapitoly možno zaradiť ešte modlitby a obety prinášané za konvertitu. V náboženskom kontexte sú práve tie príčinou mnohej ďalšej milosti, ktorá sa konvertitovi dostane. Augustínovou hlavnou „orodovníčkou u Boha“ bola jeho matka Monika, známy to príklad vytrvalosti v modlitbe.

*...moja matka dňom i nocou prinášala za mňa obeť, kropenú slzami svojho krvácajúceho srdca.*¹⁰⁰

*Vyslyšal si ju, nepohrdol si jej slzami, ktorými kropila zem pod svojimi očami na každom mieste svojej modlitby.*¹⁰¹

3.7 Dôsledky konverzie

Rovnako dôležitým korpusom, ako obdobie pred konverziou, je aj obdobie po nej. Jednak nám ukazuje účinky konverzie na človeka a jednak prináša verifikáciu konvertitovej premeny.

Podľa Jamesa je najcharakteristickejším znakom obrátenia stav istoty.¹⁰² Ten sa dostavil u Augustína na vrchole jeho zápasu v záhrade po tom, čo si prečítal náhodné slová z Písma. Sám o tom hovorí: *Ďalej som nečítal, a nebolo ani treba, lebo keď som dočítal posledné slová vety, vtedy akoby zo žriedla vyrazilo v mojom srdci svetlo istoty a zahnilo všetky tône pochybnosti.*¹⁰³ Stav istoty, podľa Jamesa, v sebe zahŕňa tri momenty. Prvým je citový pokoj, t. j. pocit človeka, že mu je konečne dobre, že sa pominulo jeho vnútorné súženie, že má opäť vôľu žiť. Druhým je akýsi vhľad do tajomstiev života, ktorý predtým nemal, alebo aspoň prinajmenšom pocit, že chápe pravdy, ktoré predtým nepoznal. Tretím momentom je nový pohľad na svet, ktorý je okrášlený vnútornou i vonkajšou novosťou vecí v očiach obráteného.¹⁰⁴

To sú zmeny sústredené okolo epicentra konverzie a týkajú sa hlavne emocionálneho

96 Tamt., s. 147.

97 Iracionálny rámec konverzie uvádza ako možnosť, či dokonca nutnosť, väčšina autorov. (napr.: Hlouch, *Konverse a konvertité*, s. 17; Komorovský, „Psychológia konverzie“, s. 61; Ugrinovič, *Psychológia náboženstva*, s. 207) Túto možnosť odmietajú najmä zástancovia ateizmu a vedeckého pozitivizmu.

98 James, *Druhy náboženské zkušnosti*, s. 167.

99 Augustin, *Conf. XIII,3: Všetko je z Božej milosti*.

100 Tamt., V,7.

101 Tamt., III,11.

102 James, *Druhy náboženské zkušnosti*, s. 169-170.

103 Tamt., VIII,12.

104 James, *Druhy náboženské zkušnosti*, s. 169-170.

prežívania. Ďalšími zmenami v náboženskej a spirituálnej oblasti je napríklad vytvorenie osobného vzťahu s Bohom, či zvýšenie frekvencie náboženských aktivít.¹⁰⁵ Konvertiti v porovnaní s veriacimi nekonvertitmi sú pritom fundamentalistickejší,¹⁰⁶ prejavujú väčšiu radikalitu v záväzkoch, ktoré na seba vzali, aj väčší zápal v plnení náboženských povinností.

Podľa niektorých autorov môže mať obrátenie rôzne účinky na človeka, od patologizujúcich až po pozitívne integrujúce celú jeho osobnosť.¹⁰⁷ Väčšina sa ale prikláňa k pozitívnej funkcii konverzie.¹⁰⁸ Sú však aj autori, ktorí náboženskú konverziu pokladajú za iluzórne riešenie problémov a náboženstvo za svojráznu kompenzáciu morálnych a duchovných hodnôt.¹⁰⁹

K tomuto problému možno opäť pripojiť svojský postoj Jamesa. Ten sa riadi pravidlom, že *hodnotu veci nelze posuzovati podle původu věci. ...Je-li ovoce, uzralé po obrácení, pro život dobré, jest třeba obrácení velebiti a ctíti.*¹¹⁰

Toto by som doplnila ešte slovami Halamu:

*...najvýznamnejšou vlastnosťou „zmysluplnej“ religiozity sa teda ukazuje sila angažovanosti a záväzku voči náboženským presvedčeniam a z toho vyplývajúcich činností. U ľudí, ktorí sú odovzdaní svojej viere, sa ich náboženstvo stáva akousi zastrešujúcou záležitosťou, transformuje sa do všetkých oblastí života, a tak môže slúžiť ako zdroj zmyslu života. Práve náboženská konverzia je veľmi často cestou k takejto forme religiozity a tým pádom aj k vyššej miere životnej zmysluplnosti.*¹¹¹

Augustínov život po konverzii je toho dôkazom *par excellence*. Jeho vzťah k Bohu bol úctyhodne vrúcny, úprimný a osobný. Definitívne sa vzdal svetskej kariéry aj ženy, a zvyšok života prežil v celibáte. Nakoniec obetoval aj svoju túžbu po utiahnutom živote v kláštornom spoločenstve bratov a zasvätil všetky svoje sily pastoračnej práci, najprv ako kňaz, neskôr ako biskup. Veľa sa zasadzoval o čistotu katolíckej náuky a napísal množstvo kníh. Z toho, čo vieme o jeho živote, možno uzavrieť, že jeho konverzia bola trvalým, skutočným a plodným javom.

105 Halama, *Religiozita, spiritualita a osobnosť*, s. 45.

106 Tamt., s. 46.

107 Tamt., s. 12; Stríženec, *Psychológia náboženstva*, s. 36.

108 Ugrinovič, *Psychológia náboženstva*, s. 208.

109 Tento názor zastáva napr. Ugrinovič. Tamt., s. 211. Z histórie je najznámejším presadzovateľom myšlienky, že náboženstvo je ilúzia, Sigmund Freud.

110 James, *Druhy náboženské zkušenosti*, s. 166.

111 Halama, *Religiozita, spiritualita a osobnosť*, s. 51.

4 Filozofická konverzia

Na počiatku Augustínovej „filozofickej konverzie“, nech sa ňou už vo svojej subtilnosti myslí čokoľvek, stál zaiste Cicerónov spis *Hortenzius*. Práve ten zažal prvú pochodeň. Výzva hľadať pravú múdrosť, a tak spoznávať Boha, rozpálila Augustínovi srdce.

Jadrom tejto „filozofickej konverzie“ sa stali potom *knihy platonikov* a ich učenie, ktoré Augustín časom svojrázne pretransformoval do učenia prijateľného katolíckou cirkvou.

Túto kapitolu začnem najprv pohľadom na filozofický pojem „konverzie“ ako ho Augustín vypracoval v návaznosti na svoje novoplatónske zdroje, pretože to je dôležitý prvok aj pre hlbšie pochopenie Augustínovho líčenia vlastnej konverzie. Ďalej predstavím novoplatónsku konverziu a na ňu naviažem jej modifikáciu Augustínom.

4.1 Obrátenie k Tvorcovi

Augustín vo svojich *Vyznaniach* narába so slovom *conversio/convertere* vzáčne a používa ho temer výhradne na popis obrátenia Boha k človeku a z neho plynúci následný obrat človeka k Bohu.¹¹² V jeho poňatí teda neide primárne o obrátenie ku kresťanstvu, ale o obrátenie k Bohu, k svetlu. Filozofický význam „konverzie“ Augustín najobširnejšie líči vo svojom výklade knihy Genезis, kde popisuje stvorenie duchovných bytostí.¹¹³ Tie dosahujú svoju formáciu a stávajú sa úplným stvorením až po obrate k Tvorcovi. Odvracajú sa od tmy, *aby sa obrátením k nepominuteľnému Svetlu samy stali svetlom*.¹¹⁴ To platí aj pre človeka. Aby sa stal úplným a dosiahol blažený život, musí sa obrátiť k svojmu Tvorcovi.

Táto „konverzia“ k Tvorcovi, svojmu počiatku, má korene v novoplatónskej filozofii. Podľa Plotina, hlavného predstaviteľa novoplatonizmu, je Jedno (Boh, Dobro, Bytie, Prvý...) počiatkom všetkého. Akýmsi postupným vyžiarovaním (emanáciou) z tohto Jedna vznikli ostatné sféry bytia. Univerzum je tak zostavené z jednotlivých úrovní, kde vyššia dáva vznik nižšej, a tá sa potom k svojmu pôvodu prirodzene obracia. Porfyrios, Plotinov žiak a vydavateľ jeho diel, rozlišuje tri takto vzniknuté úrovne: Intelekt zrodený z Jedna, dušu zrodenú z Intelektu a neoduševnelú prírodu.¹¹⁵ Novoplatonizmus učí, že duša je povolaná oslobodiť sa od zmyslovosti a mnohosti návratom k Jednému, a to najskôr obratom do vlastného vnútra a potom, skrze Intelekt, obratom až k počiatku všetkých vecí, teda k Jednu.¹¹⁶

112 Porov. K.F. Morrison, *Conversion and text*, viii. Je možné sa o tom presvedčiť aj osobne, čo som sama urobila, prehľadáním latinského textu *Vyznaní* prostredníctvom internetového prehliadača. Dostupné na: <http://www9.georgetown.edu/faculty/jod/latinconf/latinconf.html>.

113 Porov. L. Karfíková, „Konverze u Aurelia Augustina (a její novoplatónská inspirace)“, in: J. Hanuš, I. Noble (eds.), *Konverze a konvertité: sborník z mezioborového semináře o problematice náboženského obrácení*, 1. vyd., Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 23.

114 Augustin, *Conf.* XIII,10.

115 Porov. L. Karfíková, *Konverze u Aurelia Augustina*, s. 26.

116 Pozri napr. *Filozofický slovník*, kolektív autorů, heslá: emanace, novoplatónismus, Plotinos, Porfyrios.

4.2 Novoplatónske knihy

Augustín v siedmej knihe *Vyznaní* píše o svojom stretnutí s *knihami platonikov*¹¹⁷, ktoré sa mu zhodou okolností dostali v latinskom preklade Maria Victorina.¹¹⁸ Tieto knihy majú veľký podiel na jeho obrátení a konštituuujú jeho filozofickú konverziu. K stretnutiu s nimi došlo len pár týždňov pred zásadnou konverziou v milánskej záhrade a podľa jeho vlastných slov v ňom *zažali neuveriteľný oheň*.¹¹⁹ Z nich prijal medzi iným učenie o rozdelení univerza na zmyslovo vnímateľnú časť, *mundus sensibilis*, a časť prístupnú iba skrze myslenie, *mundus intelligibilis*.¹²⁰ Skutočné bytie pritom prináleží práve „*mundu intelligibilis*“, svetu ducha, nad ktorým sa nachádza božské Jedno. Významným motívom vyplývajúcim z týchto kníh bola pre Augustína *inteligibilní a nemateriální povaha božství, jež spočívá v základu světa i duše a jež není přístupné našim smyslům, ale lze se k němu vztáhnout lidskou myslí v kontemplativním náhledu*.¹²¹

4.3 Novoplatónska konverzia a mystický výstup duše k božskému základu

Tento kontemplatívny náhľad je podstatou novoplatónskej konverzie a mystického výstupu duše k božskému základu. Novoplatónska cesta filozofickej mystiky pobáda dušu k vzostupu do svojho vnútra, k akémusi obratu do seba samej, aby napokon vystúpila k božskému počiatku a tak dosiahla blaženosť. Tento počiatok, či božský základ, je podľa Plotina (aj podľa Augustína)¹²² v myslení a *nad* myslením, je to absolútne Jedno.

Človek sa postupne oslobodzuje od zmyslovosti, časovosti a mnohosti, aby sa dopracoval až sám k sebe, k vnútornému človeku, aby si uvedomil svoj pôvod a základ a aby sa vystupujúc po jednotlivých stupňoch myslenia s týmto samotným základom zjednotil. Tu už myslenie prechádza v extázu, výstup duše nadobúda mystický charakter. Duša v tomto základe nachádza Pravdu, Večnosť, Lásku a Bytie samo.¹²³

4.4 Diferencie v Augustínovom poňatí novoplatónskej filozofickej mystiky

4.4.1 Spása vlastnými silami

Za povšimnutie stojí, že v Plotinovej koncepcii samotné Jedno nášmu mysleniu k dosiahnutiu mystickej skúsenosti nijako nepomáha. Zatiaľ čo u Augustína má v tomto smere hlavné slovo práve Božie nápomocné vedenie:

Napomenutý čítaním tých kníh, aby som sa vrátil k sebe, vstúpil som, tebou vedený, do

117 Vid' Augustin, *Conf.* VII,9. Tieto knihy obsahovali pravdepodobne niektoré Plotinove a Porfýriove spisy.

118 Vid' tamt. VIII,2.

119 Augustin, *Contra Acad.*, II,2,5. V siedmej knihe *Vyznaní* sa nadšenie touto novoplatónskou filozofiou nemusí zdať až tak veľké, ako v skutočnosti bolo. Domnievam sa, že je to spôsobené kritickým nadhľadom a reflexiou, ktorú nadobudol Augustín s odstupom času a ktorá sa premieta do celých jeho *Vyznaní*.

120 Porov. Augustin, *De civ. Dei*, VIII,6: *Vnímatelným zveme to, co lze vnímati tělesným zrakem a hmatem; pomyslným, co lze chápati zrakem mysli.*

121 V. Němec, „Novoplatónská *reditio in se ipsum* a konverze vůle podle Augustina“, in: *Reflexe* 27 (2005), s. 28.

122 *Kde som ťa teda našiel, aby som ťa poznal, ak len nie v tebe nado mnou?* (Augustin, *Conf.* X,26).

123 Porov. W. Beierwaltes, „Křesťanství a platonismus“, in: *Křesťanství a filosofie (velké epochy)*, vyd. a přel. F. Karfík, Praha 1991, s. 17-22.

*svojho vnútra. Mohol som to urobiť, lebo ty si mojím Pomocníkom.*¹²⁴

Novoplatonizmus tak pracuje s myšlienkou samospasenia, t. j. spása je dosiahnuteľná vlastnými silami, skrze intenzívne úsilie. Augustín preberá túto myšlienku, ale spája toto úsilie bezprostredne s pomocou samotného Boha, bez ktorého by sa človek zjednotenia s božským Intelektom a samotným Jednom nikdy nedobral.¹²⁵

4.4.2 Božský Intelekt a Jedno

Čo sa týka božského Intelektu a Jedna, je treba sledovať aj tu značnú rozdielnosť medzi novoplatonizmom a Augustínom. Pre Plotina sú Intelekt a Jedno dve odlišné božské hypostázy. Jedno je počiatkom, je nemenné, večné, je transcendentné voči Intelektu a je cieľom a vrcholom mystického výstupu duše. Augustín, na rozdiel od Plotina, chápe ako najvyššie božstvo Jedno aj Intelekt zároveň, a hoci do svojej teológie nevpúšťa Plotinov model odlišných božských hypostáz, jeho pojmá počiatočného Jedna a sebamysliaceho Intelektu ako jediného Boha s jedinou podstatou má svoj pôvodný vzor predsa len v novoplatonizme, a to konkrétne v Porfyriovi.¹²⁶

*Co však (Porfyrius) jakožto platonik těmi počátky myslí, to víme. Myslí jimi Boha Otce a Boha Syna, kterého nazývá po řecku otcovým rozumem nebo otcovou myslí.*¹²⁷

4.4.3 Božský základ duše

Ďalšou významnou odlišnosťou, na ktorej sa láme novoplatónsky a augustínovský pohľad a je z Augustínovej strany nutná transformácia, je moment, kedy duša pri vzostupe do svojho vnútra a výstupu k svojmu počiatku nachádza Boha a spoznáva ho. „Novoplatónska duša“ v tomto okamihu spoznáva zároveň aj svoj vlastný božský pôvod, že božstvo je samotnou jej podstatou a prirodzenosťou.¹²⁸ Toto Augustín nepripúšťa, ale hovorí, že sme stvorení na obraz Boží a že sme Bohu vtedy najviac podobní, keď všetku svoju vôľu vkladáme do jeho služieb. Rozdielnosť medzi Stvoriteľom a stvorením vidí Augustín jasne aj vo svojom vlastnom mystickom výstupu, ktorý popisuje v siedmej knihe *Vyznaní* takto:

*Nebolo to svetlo ako ostatné svetlá, ale celkom inakšie, úplne odlišné od všetkého. Nevznášalo sa nad mojím rozumom ako olej nad vodou, alebo ako nebo nad zemou, ale omnoho vyššie, lebo ma stvorilo, ja omnoho nižšie, lebo som bol stvorený ním.*¹²⁹

4.5 Intelektuálna konverzia

Výzva platónskych kníh priviedla Augustína na cestu jeho vlastných mystických

124 Augustin, *Conf.* VII,10.

125 Takéto uvažovanie sa stalo námetom pre Augustínove rozsiahle rozpracovanie náuky o Božej milosti.

126 Porov. Němec, „Novoplatónská *reditio in se ipsum*“, s. 38-40.

127 Augustin, *De civ. Dei*, X,23.

128 Porov. E. von Ivánka, *Plato christianus*, z něm. orig. přeložil Václav Němec, 1. vyd., Edice Oikúmené, sv. 95, Praha: OIKOYMENH, 2003, s. 201.

129 Augustin, *Conf.* VII,10.

skúseností¹³⁰ a novoplatónska filozofia mu poskytla pevný základ myslenia, po jeho úpravách konzistentný aj s kresťanským učením cirkvi. Augustín objavil cenný spôsob, ako spoznať sám seba i ako spoznávať Boha, večnú pravdu. Bol to zásadný posun v jeho myslení i jeho konverzii. Václav Němec vyslovene hovorí v tomto prípade o konverzii k novoplatónskej filozofii. Píše však, že túto Augustínovu konverziu je treba chápať v prvom rade ako intelektuálnu konverziu, ako konverziu myslenia, nie však ešte ako konečné rozuzlenie jeho osobnej drámy.¹³¹ Večne nespokojný a stále mysliaci Augustín totiž čoskoro objavil, že púhy výstup duše k počiatku nestačí.

130 Vo *Význaniach* ich opisuje napr. v knihe VII,10, VII,17 a IX,10.

131 Němec, „Novoplatónská *reditio in se ipsum*“, s. 28.

5 Konverzia vôle

5.1 „Márne pokusy novoplatónskych extáz“¹³²

Ked' som hľadal príčinu svojho obdivu nad krásou telies nebeských a pozemských, ... keď som hľadal príčinu svojho úsudku, nad svojou premeniteľnou myslou som našiel nemeniteľnú, pravú večnosť tvojej pravdy. Tak som od poznania tela dochádzal stupňovite k poznaniu duše, ktorá cíti s pomocou tela. Odtiaľ som došiel k jej vnútornej schopnosti, ktorej telesné zmysly oznamujú vonkajšie popudy. ... Odtiaľ som došiel napokon k úsudkovej mohutnosti, ktorá vyslovuje súdy o tom, čo prijímajú telesné zmysly.

Tiež táto schopnosť, keď zbadala svoju nestálosť, povzniesla sa k vyššiemu stupňu svojej chápatosti, oslobodila myšlienku od zvyklosti a nepokoja obrazotvornosti, aby našla svetlo, ktorým bola privedená k vyznaniu jasnému nad akúkoľvek pochybnosť, že totiž nemeniteľné má prednosť pred meniteľným. Okrem toho, aby poznala aj samo nemeniteľné, ktoré keby nepoznala, nemohla by mu dať prednosť pred meniteľným. Tak došlo k tomu, čo oko vidí ako v blesku. Vtedy som z vecí stvorených spoznal tvoje neviditeľné vlastnosti, ale nevedel som na ne uprieť svoj zrak. Unavený som klesol do všednosti a so sebou som nevezal nič, len milú rozpomienku ako vôňu toho, po čom som túžil, ale dosiaľ nemohol okúsiť.¹³³

Augustínov výstup k Bohu opísaný v siedmej knihe Vyznaní nesie totožné známky s novoplatónskou extázou. Napomenutý knihami platonikov odvracia svoj zrak od mnohosti, zmyslovosti, časnosti a premenlivosti a upiera ho k svojmu vnútru, centru svojho myslenia, až sa postupne nazeraním dostáva k počiatocnej a nemennej jednote, pravde a večnosti. Toto nazretie sa však v kratučkom okamihu minie a Augustínov výstup duše končí sladkou spomienkou na veci, ktoré duša videla, ale ktoré ešte nemohla okúsiť v plnej blaženosti. Skrze túto skúsenosť Augustín usudzuje, že samotný kontemplatívny výstup prostredníctvom svojho myslenia a vnútra nemôže byť konečným a skutočným vyslobodením z úpadku ľudskej existencie, a teda ani vyslobodením z jeho vlastnej rozorvanej situácie.

Silný bod trenia zočuje Augustín hlavne v nepodobnosti medzi Stvoriteľom a stvorením, a to v tom zmysle, že ľudská duša nemá podľa neho božskú prirodzenosť, ako sa domnievali novoplatonici, ale nadobúda podobnosť s Bohom až svojím príklonom vôle (lásky) k nemu.¹³⁴ Podľa Porfyria sa totiž individuálne duše môžu obracať nielen k svojmu pôvodu, ale aj k tomu, čomu dávajú samy vznik. Tento podvojný smer obratu dáva duši možnosť obracať sa buď k božskému základu alebo k látke.¹³⁵

132 Tento výraz používa Pierre Courcelle; porov. L. Karfíková, „Kontemplace u Augustina“, in: *Reflexe* 7-8 (1992), s. 5.

133 Augustin, *Conf.* VII,17.

134 Porov. L. Karfíková, „Kontemplace u Augustina“, s. 2.

135 Obrat k látke nemusí mať nutne negatívne konotácie, umožňuje aj starať sa o telo a zmyslovo vnímať. Porov. Karfíková, „Konverze u Aurelia Augustina“, s. 26.

5.2 Zvrátená vôľa

Augustín, poznajúc na sebe násilenstvo telesného zvyku, požaduje preto ešte hlbší typ premeny duše, než ten, ktorý ponúka novoplatonizmus, a ním je zásadný obrat vôle. Augustín má pritom na mysli práve vôľu, ktorá je obrátená nesprávnym smerom, ktorá je znevoľnená nesprávnou žiadosťou a tým pádom je zvrátená.

*Z prevrátenej vôle totiž vzniká náruživosť; z náruživosti sa stane zvyk a zo zvyku sa stane nevyhnutná potreba, keď sa nebojuje proti zvyku.*¹³⁶

Samotný vzťah k telesným veciam ešte Augustín nevidí ako nutne zvrátenú žiadosť. Vidí ňou skôr žiadosť či lásku zameranú nesprávnym smerom, na nesprávne veci, obzvlášť zameranú na seba samého; akúsi samopašnú samolúbosť duše, ktorá má hlavný prameň v pýche. Je to zvrátená túžba zapáčiť sa ako sebe, tak druhým, ktorá koná podľa ľubovôle a nie podľa vôle Boha, a práve tým sa stáva základným zdrojom zla.¹³⁷

*Avšak ti, kteří se domnívají, že všechno zlo nastalo duši z těla, jsou v bludu. ...porušitelné tělo neudělalo z duše hříšnici, nýbrž hříšná duše přivedila porušitelnost těla. ...hlavou a zdrojem všech těch zel je pýcha, jež kraluje v d'áblu bez těla. ... člověk se nestal podobným d'áblu proto, že by neměl těla, jehož d'ábel nemá, ale tím, že žije sám podle sebe, t. j. podle člověka; vždyť i on se rozhodl žít sám podle sebe, když v pravdě nevytrval.*¹³⁸

*...člověk byl stvořen spravedlivým tak, aby nežil sám podle sebe, nýbrž podle svého Stvořitele, t. j. aby spíše plnil jeho vůli nežli svou.*¹³⁹

Zvrátená vôľa, ako plnenie vlastnej vôle, je teda opustením pravého počiatku, v ktorom jedinom má duša nachádzať svoje zaľúbenie a blaženosť. Je to odpadnutie od nemenného dobra a pravého svetla, dobrovoľné odvrátenie sa do temnoty a blíženie sa ničote.¹⁴⁰ Z tejto ničoty nás môže vytiahnuť jedine pokora, uponíženie sa v poslušnosti a podriadenosti, ktorá paradoxne dušu povyšuje.

*Dobré je totiž, míti srdce pozdviženo, ne však sám k sobě, což je vlastností pýchy, ale k Pánu, což je vlastností poslušnosti, kterou mohou mít jenom pokorní. Je tedy kupodivu v pokoře cosi, co pozdvihuje srdce, a je jakási povýšenost, která srdce ponižuje.*¹⁴¹

5.3 Model konverzie vôle

Premena vôle je teda podľa Augustína skutočne potrebná k úplnému obráteniu duše k Bohu.¹⁴² Ako však túto transformáciu dosiahnuť, kde hľadať nejaký jej model? Najlepší príklad

136 Augustin, *Conf.* VIII,5.

137 Porov. Ivánka, *Plato christianus*, s. 223.

138 Augustin, *De civ. Dei*, XIV,3.

139 Tamt., XIV,4.

140 Tamt., XIV,13: *Býti tedy po opuštění Boha sám v sobě, t. j. sobě se líbiti, není ještě nebýt ničím, ale blížiti se ničemu.*

141 Tamt., XIV,13.

142 Viac o obrátení vôle k Bohu: Ivánka, *Plato christianus*, s. 208-209.

tohto poníženého postoja pokory vidí Augustín paradoxne v samotnom Bohu, v Ježišovi Kristovi, ktorý *hoci mal božskú prirodzenosť, nepridržiaval sa svojej rovnosti s Bohom, ale zriekol sa seba samého, vzal si prirodzenosť sluhu, stal sa podobný ľuďom; a podľa vonkajšieho zjavu bol pokladaný za človeka. Uponížil sa, stal sa poslušným na smrť, až na smrť na kríži. Preto ho Boh nad všetko povýšil.*¹⁴³

Keďže sme stvorení na obraz Boží a máme sa usilovať byť mu podobní, Boh sám nám v tom ide príkladom a ukazuje nám pravý príklad pokory. Skrze Syna - vtelené Slovo uzdravuje rozorvanú vôľu a obracia ju na cestu pravej blaženosti a spásy.

Platonikom, napriek veľkej podobnosti ich náuky s kresťanstvom, bola táto cesta neznáma (podľa Augustína práve pre ich pýchu),¹⁴⁴ pretože do svojej náuky neprijali model inkarnácie Boha, ani Krista ako prostredníka tejto inkarnácie.

*Hlásáš Otce a jeho Syna, ktorého jmenuješ otcovým rozumem či myslí, a uprostřed nich toho, kým podle našeho mínění myslíš Ducha svatého, mluvě po vašem obyčejí o třech bozích. A třebaže užíváte slov bez přesného řádu, přece zde vidíte, byť i matně a jakoby skrze stínidla tenké obraznosti, kterým směrem je záhodno se bráti; ale vtělení neproměnného Božího Syna, které nás zachrňuje, abychom mohli dojít k tomu, več věříme nebo co alespoň maličko chápeme, uznati nechcete.*¹⁴⁵

Až Augustínove prekročenie rámca novoplatónskeho výstupu duše, uskutočnené v konverzii vôle, sa stáva skutočnou kresťanskou konverziou.¹⁴⁶ Sám Augustín túto konverziu vôle podstupuje v nemalých bolestiach po dlhoročnom vnútornom zápase, krátko po stretnutí s knihami platonikov, konečne rozhodnutý zanechať skutky svojej rozdvojenej vôle, ktorá ho na jednej strane prudko priťahovala k Bohu, ale na druhej strane stále strhávala naviazanosťou na telesnú lásku a ctižiadosť. Jeho konverzia vôle, ktorú možno stotožniť s obrátením v milánskej záhrade, tak bola definitívnym obrátením k Bohu i ku kresťanskému životu.

5.4 Zhrnutie: filozofická konverzia a konverzia vôle

Augustín vďačí platonikom za mnohé. Ich knihy a myšlienky mu poslúžili za platformu, ktorú mohol premeniť do náležitého učenia Cirkvi a ktorou mohol započat' i svoje vlastné dovŕšenie obrátenia.

Novoplatónsku myšlienku mystického výstupu duše modifikoval špecifickým a sebe vlastným spôsobom a spojil ju s konverziou vôle a prijatím Božieho sebadarovania sa vo vtelení. Prijal novoplatónske metafyzické učenie o princípoch bytia, ktoré umožňuje nazrieť vnútornú štruktúru človeka a ukazuje návod k mystickému výstupu duše, počas ktorého duša aktivuje stále vyššie formy svojej existencie.

143 *Flp* 2, 6-9.

144 Beierwaltes, „Křesťanství a platonismus“, s. 17.

145 Augustin, *De civ. Dei*, X,29.

146 Porov. napr. L. Karfík, „Kontemplace u Augustina“, s. 12 a „Konverze u Aurelia Augustina“, s. 29; V. Němec, „Novoplatónská *reditio in se ipsum*“, s. 28-29; G. Madec, „Aurelius Augustinus. Křesťanství jako naplnění platonismu“, in: F. Karfík, V. Němec a F. Vilím (eds.), *Křesťanství a filosofie. Postavy latinské tradice*, přel. F. Karfík, 1. vyd., Praha: Česká křesťanská akademie, 1994, s. 12.

Vrcholom Plotinovho konceptu stupňujúceho sa sebavedomia, výstupu duše k božskému počiatku a svojej vlastnej vnútornosti, ktorý sa uskutočňuje bezpodmienečným odvrátením od mnohosti a zmyslovosti, je vrcholné zjednotenie sa s božským Intelektom a samotným Jednom. Augustín preberá tento model mystickej skúsenosti, aj novoplatónsky pojem reflexívneho božského Intelektu a transcendentného Jedna, ale týmto dvom božským hypostázam, na rozdiel od Plotina, priraduje rovnocenný podiel v rámci jediného božstva. Augustín pre tento model nerozlíšeného božstva nachádza vzor v Porfýriovej metafyzike. V modeli mystickej skúsenosti ale Augustín veľmi dôsledne diferencuje stvorenie od Stvoriteľa.

Hlavný prameň zla a ľudského hriechu nevidí už Augustín v látke a matérii, ako za čias svojho pôsobenia v sekte manichejcov, ale priamo vo vnútri človeka, v jeho vôli, ktorá je v područí nesprávnej žiadostivosti a pýchy, v područí lásky, ktorá je zameraná slepo na seba. Východiskom z tohoto stavu ľudskej existencie však nemôže byť iba kontemplatívny výstup skrze vlastné úsilie mysle, ktorý ponúka novoplatonizmus, ale hlbšia premena duše, ktorú Augustín nachádza *par excellence* v akte pokory.

Konverzia vôle skrze pokoru je úzko spojená so špecificky kresťanským teologickým konceptom vtelenia a Augustínovou náukou o milosti. Týmto konceptom sa Augustín definitívne odlišuje od novoplatónskej teologickej schémy a odvážne ju prekračuje. Božia milosť a vôľa sa stávajú hybným princípom samotnej premeny duše a akt sebvyprázdňujúceho Božstva uponíženého v tele človeka sa stáva základom a vzorom pre túto uzdravujúcu premenu.

Keďže novoplatónska filozofia neimplikovala do svojho metafyzicko-teologického konceptu motív vtelenia, nemohla poznať v úplnosti túto uzdravujúcu premenu duše, ani cestu, ktorá k tejto jedinej skutočnej a večnej blaženosti vedie.

Napriek všetkému majú knihy platonikov svoje pevné a neodmysliteľné miesto v procese Augustínovej konverzie. A hoci jeho konečné obrátenie bolo v tesnom časovom závесе za konverziou k novoplatónskej filozofii, netreba si tieto udalosti zamieňať ani spájať, pretože sa od seba kvalitatívne odlišujú.

6 Konverzia k asketickému životu

Pri zostavovaní práce som na zopár miestach narazila na motív askézy, čo ma napokon podnietilo pridať do zoznamu Augustínových konverzií aj „konverziu k asketickému životu“.

Začnem Lenkou Karfíkovou, ktorá sa vyjadrila vo svojom príspevku, že obrátenie, popisované Augustínom v ôsmej knihe *Vyznaní, v žiadnom prípade nebylo konverzií ke kresťanství, ale spíše rozhodnutím pro asketický či „filosofický“ život*.¹⁴⁷ Že nebolo konverziou ku kresťanstvu, odôvodňuje Karfíková tým, že Augustín kresťanstvo v podstate nikdy úplne neopustil.¹⁴⁸

G. Madec taktiež píše, že podstatou Augustínovho obrátenia v záhrade nebolo stať sa „len“ kresťanom. Podstatou bolo rozhodnutie pre radikálny kresťanský život, pre cestu askézy a kontemplácie.¹⁴⁹

R. Guardini, ako ďalší z tých, ktorí vidia v Augustínovom obrátení rozhodnutie pre askézu, osvetľuje tento pojem. Nejedná sa o strastiplnú techniku duchovného výstupu, ale o dôsledný kresťanský život, ktorý nie je možný bez disciplíny a zriekania. Toto zriekanie sa neuskutočňuje v zmysle odmietania svetských dobier, ale v zmysle pretrhnutia všetkých naviazaností na ne. Naviazanosť pritom tkvie práve vo vôli a v žiadosti po moci, majetku a telesnosti. Zaujímavé je, že podľa Guardiniho je každý človek povolaný na inú cestu, akou sa od tohto puta oslobodí. Až uskutočnením tejto cesty môže človek plne slúžiť Bohu.¹⁵⁰

Augustín si túto zásadu postupne uvedomoval. Pociťoval stále väčší kontrast medzi kresťanským životom, ku ktorému bol pudený a životom, ktorý viedol, a bol si vedomý ich vzájomnej nezlúčiteľnosti. Toto vedomie v ňom rozpútalo zápas dvoch vôlí, starej a novej, ktorý predchádzal samotnú konverziu k asketickému životu.¹⁵¹

Tu sa mi žiada pripojiť ako vsuvku ešte rozdelenie konverzie J. Hloucha podľa jej starozákonného a novozákonného obsahu, ktoré som v práci ešte nespomínala.

V Starom zákone bolo obrátenie pravidelnou výzvou z úst prorokov voči ľudu, ktorý sa nachádzal v hriechu a v blude. Išlo teda o obrat blúdiaceho zo stavu smrteľného hriechu a nemilosti k Bohu. Nový zákon už predpokladá vieru v jedného Boha, preto konverziu Starého zákona vylepšuje a požaduje subtilnejší obrat - zo stavu nedokonalosti a akéhokoľvek hriechu, aj ľahkého, k stavu dokonalosti a kresťanskej čnosti. Je to už obrat na úrovni morálno-asketickej. Hlouch ešte dodáva, že aj povolanie k rehoľnému životu je takýmto obratom.¹⁵²

Možnosť a príklady života zasväteného Bohu poznal Augustín z rozprávania o pustovníkovi Antonovi¹⁵³ a tých, ktorí jeho počínanie nasledovali. Keď prišla konečná chvíľa rozhodnutia a Augustín sa definitívne vzdal hodnosti, zisku aj pohlavného života, čo možno prirovnať k „starozákonnej konverzii“, založil si s priateľmi malé rehoľné spoločenstvo, kde chcel viesť kontemplatívny život. V duchu „novozákonnej konverzie“ bol ale povolaný k ešte precíznejšiemu nasledovaniu Krista, a to nielen v službe Bohu, ale i veriacim.

Svätý otec Benedikt XVI., ktorý v Augustínovej ceste obrátenia rozoznáva takisto viacero

147 Hanuš, *Konverze a konvertité*, s. 22.

148 Tamt.

149 Madec, „Aurelius Augustinus. Křesťanství jako naplnění platonismu“, s. 12.

150 Guardini, *Die Bekehrung des heiligen Aurelius Augustinus*, s. 233-236.

151 Porov. L. Karfíková, *Milost a vůle podle Augustina*, s. 98-100.

152 Hlouch, *Konverse a konvertité*, s. 17.

153 Sv. Anton je všeobecne považovaný za priekopníka mníšskeho života.

konverzií,¹⁵⁴ uvádza ako jednu z nich tiež práve konverziu k rehoľnému životu - avšak až na tomto vyššom stupni. Jej manifestáciou bolo prijatie kňazského a biskupského úradu, a tým pádom i zrieknutie sa vytúženého života v ústraní. Benedikt hovorí, že hoci to bolo pre Augustína ťažké, predsa pochopil, že jedine v žití pre druhých a nielen v osobnej kontemplácii, môže žiť človek pravdivo s Kristom a pre Krista.¹⁵⁵ Takáto služba udržiavala Augustína zároveň v pokore, pretože bol, okrem iného, nútený neustále prekladať pravdy, ktoré obsahoval svojím vysokým duchom, do reči obyčajného ľudu.

Konverzia k asketickému životu má teda reálny základ v Augustínovom živote. Zrodila sa v priamej návaznosti na konverziu vôle ako radikálne napĺňanie kresťanského života a evanjeliových rád, a jej dosah na Augustínov život „po konverzii“ mal nedozerané účinky.

154 *The Pope proposes „three conversions“ of Saint Augustine as model for every Christian.* [online]. Order of Augustinian Recollets, 18.4.2008 [cit. 9.8.2011]. Dostupné na: http://www.agustinosrecoletos.com/news/view/26?lang=en_US.

155 Tamt.

Záver

Pre svoju prácu som si vymedzila konverziu ako typ podstatnejšej premeny, ktorá môže mať rozličné obsahy a tým pádom môže byť aj viackrát zastúpená v živote.

Na tomto základe, s pomocou knihy *Význani*, som potom zostavila trinásť bodov, ktoré som považovala v Augustínovom živote za najzásadnejšie v zmysle premeny, obratu, či výraznejšieho podnetu k nim.

Jednotlivé premeny pritom spolu vnútorne súviseli a navádzali na seba aj s niekoľkoročným odstupom, ako napríklad čítanie Cicerónovho spisu *Hortenzius*. Intenzívne obdobie konverzií Augustína tak spadalo v mojom podaní do rozmedzia zhruba od jeho devätnásteho do tridsiateho siedmeho roku života.

Zasadením do psychologického rámca sa ukazovali Augustínove konverzie v rôznych aspektoch, čo bolo užitočné aj z opačného pohľadu na vec, že tézy psychológie náboženstva na tému konverzie nadobudli konkrétnu podobu.

Ako vhodnejší prístup ku vnímaniu Augustínovej konverzie som uprednostnila fakt, že je to proces a nie udalosť, pretože berie v úvahu dôležitosť obdobia pred aj po konverzii. Obdobie pred konverziou bolo pritom charakteristické určitou krízou, obdobie po konverzii, naopak, stavom istoty a pokoja.

Zaradenie Augustínovho príbehu do jednotlivých typológií sa ukázalo ako nejednoznačné, čo vyplýva zo špecifického pohľadu na tento fenomén a nejednotného názoru vedcov na samotný pojem konverzie.

Augustínova konverzia sa ukázala aj ako výsledok celej rady činiteľov a motívov.

Na základe jamesovského pohľadu na úplnú premenu, ktorá je totožná so stavom, kedy sa jediná skupina túžob a záujmov stáva výlučným ohniskom všetkých energií človeka, bolo možné preskúmať, ktorá z konverzií zaujala toto miesto. Taktiež Jamesova rada, hodnotiť konverziu podľa jej ovocia, pomohla overiť pravdivosť a účinnosť Augustínovej konverzie.

V ďalších troch kapitolách som potom podrobnejšie preskúmala záverečné tri konverzie, ktoré sa udiali v tesnom závесе za sebou, takže by si ich človek ľahko zamieňal a stotožňoval s jedinou. Zásadné pritom bolo odlíšenie filozofickej, či intelektuálnej konverzie od konverzie vôle. Až konverzia vôle sa totiž ukázala ako pravé obrátenie k Bohu a kresťanskému životu. Konverzia k asketickému životu bola potom ešte vystupňovaním tohto obrátenia smerom k dokonalosti.

Postupnosť Augustínových konverzií a ich stále vyššia miera dosahovanej dokonalosti potvrdili v začiatku uvedený názor, že na ceste k osobnej dokonalosti musí človek prekonať niekoľko obrátení, teda nielen jedno.

Rozdelenie Augustínovej konverzie (singulár) na konverzie (plurál), ktoré v práci preferujem, sa ukázalo ako zjednocujúci prvok viacerých štúdií, hoci samotné delenie sa už potom väčšinou odlišovalo a dávalo dôraz vždy na niečo iné, podľa perspektívy svojich záujmov.

Mojím zámerom nebolo vybrať „správne delenie“ Augustínových konverzií, ani vytvoriť svoje vlastné nové delenie, ale skôr ukázať možnosti, ako sa dá na tieto konverzie pozeráť.

Mnohé motívy sa často opakovali, takže som sa k nim opätovne vracala a zas a znova ich pripomínala, čo mohlo spôsobiť dojem „zmiešania“. Dávam to však „za vinu“ symbiotickému charakteru jednotlivých častí, ktorý si takéto opakovanie vyžadoval.

Na záver všetkých zistení treba ešte dodať, že problémom a slabinou celej práce je, napriek všetkému, práve jej hlavný zdroj - kniha *Vyznaní* - ako retrospektívna Augustínova reflexia. Nie je to totiž objektívny zdroj, ale subjektívny, ktorý je podmienený projekciou mnohých podvedomých motívov a aplikáciou neskorších skúseností na tie skoršie. Priliehavo to popisuje Machovec:

Již proto, že jde o promítnutí zkušeností a vzpomínek zralého věku do mládí, je knihu ovšem nutno - jakožto životopis - brát velmi kriticky. Každý autor - i když chce o svém mládí říci pravdu (a o tom nelze u Augustina pochybovat), ve zralém věku prostě nemůže nepromítat své pozdější životní zkušenosti ex post do doby mládí, proto nejednou racionalizuje to, co bylo kdysi živelné, případně popisuje jako cosi hotového, co bylo kdysi jen náběhem, tendencí, ano jen momentem v mnoha jiných, zapomenutých.¹⁵⁶

Z tohto pohľadu je skúmanie Augustínových konverzií obmedzené a metodologicky dost zložité. A nedá sa v plnosti obsiahnuť všetky ich aspekty.

Bylo by potřebí velkolepého prorockého pohledu po výšinách osvěcení a hlubinách bloudění, abychom dovedli aspoň zažvatlat pravdu o všem, co přináší, co způsobuje, co znamená konverse.¹⁵⁷

Napriek tomu ale zostáva kniha *Vyznaní* plnohodnotným zdrojom, ako pre jednotlivca, tak pre jednotlivé bádania, o to viac pre bezprostredné skúmanie fenoménu konverzie. Preto aj celú prácu zakončujem úryvkom z nej, vlastnými slovami Augustína, ktorý kráčal po ceste mnohých obrátení za Pravdou, ako vzor pre všetkých hľadajúcich:

Ó, krkolonné cesty! Beda opovážlivej duši, ktorá sa odvrátila od teba a dúfa, že nájde niečo lepšieho. Vráti sa, prevráti sa na chrbát, na bok, na hrud', ale všade ju tlačí. Len v tebe nájde odpočinutie.¹⁵⁸

156 Machovec, *Svatý Augustin*, s. 65.

157 Hlouch, *Konverse a konvertité*, s. 199.

158 Augustin, *Conf.* VI,16.

BIBLIOGRAFIA

MONOGRAFICKÉ PUBLIKÁCIE

Augustinus Aurelius, *O boží obci knih XXII.* (1), z lat.orig. přeložila Julie Nováková, přetisk 1. vyd. z r. 1950, Praha: Karolinum, 2007, 447 s. (lat. orig. *De civitate Dei*), ISBN 978-80-246-1284-3

Augustinus Aurelius, *O boží obci knih XXII.* (2), z lat.orig. přeložila Julie Nováková, přetisk 1. vyd. z r. 1950, Praha: Karolinum, 2007, 443 s. (lat. orig. *De civitate Dei*), ISBN 978-80-246-1284-3

Augustinus Aurelius, *Rozhovor o blaženém životě*, přeložil Josef Kratochvíl, 1. vyd., Brno: Matice cyrilometodějská, 1931, 76 s.

Augustinus Aurelius, *Sancti Aurelii Augustini Contra academicos; De beata vita; De ordine; De magistro; De libero arbitrio*, Turnholtum: Brepols, 1970, viii + 380 s.

Augustinus Aurelius, *Význania*, z lat. orig. přeložil Ján Kováč, 1.vyd., Bratislava: LÚČ, 1997, 453 s. (lat. orig. *S. Aurelii Augustini Confessorum libri XIII*, Roma, 1938), ISBN 80-7114-185-2

Guardini, Romano, *Die Bekehrung des heiligen Aurelius Augustinus. Der innere Vorgang in seinen Bekenntnissen*, 1. vyd., Leipzig: Jakob Hegner, 1935, 294 s.

Halama, Peter, Lucia Adamovová, Mária Hantoková a Michal Stríženec, *Religiozita, spiritualita a osobnosť: vybrané kapitoly z psychológie náboženstva*, 1. vyd., Bratislava: Ústav experimentálnej psychológie SAV, 2006, 165 s., ISBN 80-88910-22-6

Hanuš, Jiří a Noble, Ivana (eds.), *Konverze a konvertité: sborník z mezioborového semináře o problematice náboženského obrácení*, 1. vyd., Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, 151 s., ISBN 978-80-7325-196-3

Hlouch, Josef, *Konverse a konvertité: hledání a návraty*, 1. vyd., Olomouc: Dobrá kniha, 1940, 203 s. [Obsahuje bibliografii s. 9-11]

Hošek, Radislav, *Aurelius Augustinus: Říman - člověk - světec*, 1. vyd., Praha: Vyšehrad, 2000, 352 s., ISBN 80-7021-266-7

Filosofický slovník, kolektiv autorů, 2. rozšíř. vyd., Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, 463 s., ISBN 80-7182-064-4

Ivánka, Endre von, *Plato christianus*, z něm. orig. přeložil Václav Němec, 1. vyd., Edice Oikúmené, sv. 95, Praha: OIKOYMENH, 2003, 543 s. (něm. orig. *Plato Christianus. Übernahme und Umgestaltung des Platonismus durch die Väter*, Einsiedeln: Johannes Verlag, 1990), ISBN 80-7298-075-0

James, William, *Druhy náboženské zkušenosti*, přel. Josef Hruša, Edice Výhledy, sv. 4, Praha: Melantrich, 1930, 323 s. (přel. z: *The varieties of religious experience*, 19. vyd., 1910)

Kábrt, Jan, Pavel Kucharský, Rudolf Schams, Čestmír Vránek, Drahomíra Wittichová a Vojtěch

Zelinka, *Latinsko-český slovník*, v nakl. Leda vyd. 1., Praha: Leda, 2000, 575 s., ISBN 80-85927-82-9

Karfíková, Lenka, *Milost a vůle podle Augustina*, 1. vyd., Edice Oikúmené, sv. 121, Praha: OIKOYMENH, 2006, 382 s., ISBN 80-7298-172-2

Machovec, Milan, *Svatý Augustin*, 1. vyd., Edice Portréty, sv. 28, Praha: Orbis, 1967, 212 s.

Morrison, Karl Frederick, *Conversion and text: the cases of Augustine of Hippo, Herman-Judah, and Constantine Tsatsos*, Charlottesville: University Press of Virginia, 1992, xx + 192 p., ISBN 0-813-91393-4

O'Connell, Robert J., *Images of conversion in St. Augustine's Confessions*, New York: Fordham University Press, 1996, xix + 327 p., ISBN 0-8232-1598-9

Papini, Giovanni, *Svatý Augustin*, z ital. orig. přeložil Jan Brechensbauer, Edice Knihovna světla, sv. 3, Praha: Rupp, 1947, 240 s. (ital.orig. *Sant' Agostino*)

Prach, Václav, Jaroslav Gustav, *Řecko-český slovník; Attické tvary slovesné podle nápisů a rukopisů*, ve Vyšehradu 1. vyd., Praha: Vyšehrad, 1998, 588, 135 s. ISBN 80-7021-285-3

Stríženec, Michal, *Psychológia náboženstva*, 1. vyd., Bratislava: VEDA, 1996, 169 s.

Sväté písmo Starého i Nového zákona, 1. vyd., Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2007, 1612 s. [preklad a poznámky podľa vydání Spolku sv. Vojtecha v Trnave: Starý zákon z roku 1955, Nový zákon z roku 1986], ISBN 978-80-7162-683-1

Ugrinovič, D.M., *Psychológia náboženstva*, preložila Oľga Sisáková, 1. vyd., Bratislava: Pravda, 1988, 283 s.

Wulff, David M., *Psychology of religion: classic and contemporary*, 2nd ed., New York: Wiley & Sons, 1997, xxi + 760 p., ISBN 0-471-03706-0

PRÍSPEVKY V MONOGRAFICKÝCH PUBLIKÁCIÁCH

Beierwaltes, Werner, „Křesťanství a platonismus“, in: *Křesťanství a filosofie (velké epochy)*, přel. F. Karfík, 1. vyd., Praha: Křesťanská akademie, 1991, s. 9-32

Karfíková, Lenka, „Konverze u Aurelia Augustina (a její novoplatonská inspirace)“, in: J. Hanuš, I. Noble (eds.), *Konverze a konvertité: sborník z mezioborového semináře o problematice náboženského obrácení*, 1. vyd., Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, 22-36

Madec, Goulven, „Aurelius Augustinus. Křesťanství jako naplnění platonismu“, in: F. Karfík, V. Němec a F. Vilím (eds.), *Křesťanství a filosofie. Postavy latinské tradice*, přel. F. Karfík, 1. vyd., Praha: Česká křesťanská akademie, 1994, s. 9-26

ČLÁNKY V ČASOPISOCH

Karfíková, Lenka, „Kontemplace u Augustina“, in: *Reflexe* 7-8 (1992), s. 2-32

Komorovský, Ján, „Psychológia konverzie“, *Duchovný pastier* 75.2 (1994), s. 58-62

Němec, Václav, „Novoplatónská *reditio in se ipsum* a konverze vůle podle Augustina“, in: *Reflexe* 27 (2005), s. 25-49

INTERNETOVÉ ZDROJE

http://www.agustinosrecoletos.com/news/view/26?lang=en_US

http://www.catholicnewsagency.com/news/benedict_examines_st._augustines_path_of_conversion/

<http://www.kbs.sk/?cid=1117487534>

<http://slovníky.korpus.sk>

<http://www.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=20080227015>

<http://www9.georgetown.edu/faculty/jod/latinconf/latinconf.html>

PRÍLOHY

Príloha č. 1: *Život sv. Augustína a hlavné udalosti v procese jeho konverzie*

Príloha č. 2: *Chronologický prehľad života a hlavných udalostí v procese Augustínovej konverzie*

Príloha č. 1

Život sv. Augustína a hlavné udalosti v procese jeho konverzie

Aurelius Augustinus sa narodil 13. novembra 354 v mestečku Tagaste v Numídií, ktorá bola súčasťou rímskej provincie v severnej Afrike, v dnešnom východnom Alžírsku. Bol teda rímskym občanom a jeho materským jazykom bola latinčina. Jeho otcom bol pohan Patricius, ktorý sa dal neskôr pokrstiť pod vplyvom svojej zbožnej a oddanej manželky Moniky.

V dobe, kedy Augustín žil, už nepatrilo kresťanstvo k prenasledovanému náboženstvu, dokonca sa mu dostalo zo strany Ríma podpory a uznania, no napriek tomu prevládali v krajine stále najrôznejšie pohanské smery a kultúry. Aj v rámci samotného kresťanstva panovala určitá nejednota podčiarknutá množstvom vzájomne hostilných skupín. Nebolo preto až tak zvláštne, že sa horlivá kresťanka Monika rozhodla svojho syna nepokrstiť hneď, ale nechala mu možnosť slobodného výberu.

Keď nastúpil Augustín do školy, ukázal sa ako veľmi bystrý, inteligentný a literárne nadaný, ale zároveň aj mladícky živelný a zmyselne nespútaný. Ako chlapec sa dal strhnúť akýmkoľvek darebáctvom. Ako starší už vedome nasával všetky možné smery vzdelania a rovnako usilovne začal vyhľadávať aj rozkoše. Dychtivo hltal svetské pôžitky, čítal barokovú literatúru, navštevoval divadlá, bažil čoraz viac za ženami a túžil po úspechu. Posledné dve sa ukázali ako jeho najväčšie vášne, s ktorými dlho bojoval a ktoré neskôr oplakával aj vo svojom diele *Význania* - veľká telesná zmyselnosť a prepriata ctižiadosť.

V tom čase sa z jeho vzrástajúcej telesnosti tešil hlavne otec, po ktorom svoju nespútanú zmyselnosť zdedil, jeho matke lichotila zase jeho ctižiadosť, preto ho s manželom v jeho štúdiách neúnavne podporovali.

Rodičia zapísali Augustína najprv do školy v Madaure, kde študoval gramatiku. V šestnástich rokoch však štúdiám zrejme z finančných dôvodov rodiny prerušil a vrátil sa domov, kde si užíval voľný a bezstarostný rok. Zamiloval sa do istej Afričanky, s ktorou mal po roku neplánovane syna Adeodata a ktorá sa napokon na celých štrnásť rokov stala jeho oficiálnou milenkou. To, že Augustín žil spoločne s milenkou v dome svojich rodičov, nebolo v jeho dobe nič mimoriadne, a hoci to jeho matku Moniku netešilo, predsa ho nijako nepodporovala v sobášii s ňou, lebo jej viacej záležalo na kariére svojho syna. Dúfala, že milenkou časom sám opustí.

V tom čase započal Augustín štúdium rétoriky v Kartágu a niekedy v tom čase zomrel aj jeho otec Patricius, už nie ako pohan, ale ako čerstvo pokrstný katechumen.

V rámci štúdií sa Augustín dostal ku knihe *Hortenzius* od Ciceróna, ktorá v ňom vzbudila lásku k múdrosti a filozofii a spôsobila akýsi jeho prvý vnútorný obrat. Siahol potom po knihách Svätého písma, ale znechutený jeho „nízkym štýlom“ ho odložil. Hľadájúc pravdu pridral sa v tom roku k manichejskej sekte a zaoberal sa ich učením.

Keď sa vrátil do rodného mesta Tagaste, aby vyučoval gramatiku a rétoriku, odmietla ho mať matka vo svojom dome, pretože je manichejec, tak sa stal na čas hosťom v dome bohatého priateľa Romaniana.

V tom čase rozvinul priateľstvo s jedným kamarátom z detstva, ktoré však prerástlo všetky jeho ostatné vzťahy, takže keď tento jeho priateľ po roku nečakane ochorel a zomrel, s Augustínom to nepredstaviteľne otriaslo. Od tej chvíle mu bol pobyt v Tagaste tak neznesiteľným, že s Romanianovou pomocou odišiel vyučovať gramatiku i rétoriku do Kartágu a svoje zúfalstvo utápal vo filozofických štúdiách.

Nadalej navštevoval manichejské zhromaždenia a prijímal ich učenie, až do stretnutia s veľkým manichejským biskupom Faustom z Mileve. Čoraz viac túžiaci po skutočnej pravde, sľuboval si od stretnutia s Faustom objasnenie otázok, ktoré mu nedali pokoja. Toto stretnutie ho však natoľko sklamarlo, že vo svojich dvadsiatich deviatich rokoch opustil manichejcov, ich bludy a napokon aj Kartágo a matku. Odplával do Ríma, kde pokračoval v učiteľskej činnosti a zaoberal sa skepticizmom Novej akadémie.

Ctižiadostivý a nespokojný aj tu, hlavne s nepoctivosťou rímskych študentov a neistotou platu, vyšiel v ústrety svojej kariére a vyhral konkurz na dobre platenú katedru rétoriky v Miláne. Ako člen vyššej spoločnosti sa však nemohol oženiť so ženou nižšieho stavu. Jeho matka sa preto pristáhovala za ním do Milána a snažila sa ho presvedčiť, aby prepustil svoju milenkú a našiel si rovnocennú nevestu s dobrým venom a oženil sa s ňou. Na neustále naliehanie matky milenkú s ťažkým srdcom prepustil, ale syna Adeodata si ponechal pri sebe. Monika mu našla „vhodnú“ nevestu, bola však tak mladá, že si Augustín v čakaní na ňu našiel ďalšiu milenkú.

V tomto období sa Monika horlivo modlila za obrátenie svojho syna a nemenej horlivo navštevovala v Miláne kázne biskupa Ambróza. Aj Augustín si občas zašiel na jeho kázne a postupne počúval už nielen formu jeho reči, ale aj samotný obsah slov. Necítil sa už viac byť manichejcom, ale zatiaľ ani kresťanom. V jeho vnútri sa odohrávali stále väčšie boje a bol neustále viac pudený hľadaním pravdy. Stále však nebol rozhodnutý zanechať skutky tela a vykročiť na cestu onej pravdy, ktorá ho tak veľmi volala.

Do rúk sa mu dostali knihy platonikov a novoplatónska filozofia, ktorá pobáda človeka k odvráteniu sa od zmyslového sveta do svojho vnútra. Augustín však neostával iba pri tomto, ale skoro objavil, že treba ísť ešte ďalej. Nasledovali udalosti, ktoré intenzívne atakovali Augustínove rozpoloženie. Pustil sa do čítania listov sv. Pavla, navštívil kňaza Simliciana, ktorý mu rozprával o konverzii rečníka Maria Victorina a pri jednej návšteve mu jeho krajan Pontitianus rozprával o pustovníkovi Antonovi, ktorý sa všetkého vzdal, aby žil len pre Boha. Pohnutý týmito rozprávami, nakoľko sa v nich nachádzal ako ten, ktorý túži, ale stále nedokáže urobiť posledný krok smerom k Bohu, utiekol do záhrady, aby tam vo veľkom emocionálnom vypätí dospel pod tajomným vedením ku konečnému vnútornému obráteniu. Pod figovníkom začul detský hlas volajúci ho k čítaniu. Vzal preto Písmo a otvoril ho na náhodnej strane a vetu, ktorú si tam pre seba prečítal, považoval za slová, ktorými k nemu prehovoril sám Boh.

Po tejto udalosti v záhrade bolo už Augustínove obrátenie na vrchole. V krátkej dobe sa vzdal všetkého, na čom doposiaľ stál jeho život. Prepustil družku i snúbenicu, dokonca sa zriekol aj profesorského úradu a svetskej kariéry. Spolu s niekoľkými žiakmi, priateľmi a matkou sa utiahol do Cassiciaca na vidiek, kde v ústraní strávil necelý rok štúdiom kníh, spoločnými filozofickými debatami a prípravou na krst.

Na Veľkú noc roku 387 prijal z rúk biskupa Ambróza spolu so svojim synom Adeodatom a priateľom Alipiom krst a znovuzrodenie pre život v katolíckej cirkvi.

Po prijatí krstu sa chcel spolu so svojimi najbližšími vydať naspäť do rodnej Afriky, aby tam založil podobné spoločenstvo, aké mali v Cassiciacu. Po ceste však v Ostii jeho matka náhle ochorela a po pár dňoch, strávených vo vyrovnanosti a mystických rozhovoroch so svojim synom, zomrela. Augustín odložil odchod do Afriky, vrátil sa do Ríma, kde spisoval svoje ďalšie diela a až potom sa vrátil do rodného mesta, aby založil malú komunitu. V nej viedol s priateľmi kláštorný život v duchu prvokresťanských obcí, naplnený rozjímaním, modlitbou a rozhovormi o Bohu. Augustín popritom spisoval svoje ďalšie diela a konečne sa cítil šťastný. Túto idylu načas prerušila smrť jeho sedemnásťročného syna Adeodata, ktorý sa aj za krátky čas ukázal po otcovi veľmi nadaný.

Kľudný život v komunite prerušila neskôr ešte jeho náhla voľba za kňaza proti jeho vlastnej

vôli. V tej dobe boli totiž kňazi volení z vôle ľudu a pretože bol Augustín medzi krajanmi známy a pre svoju múdrosť obľúbený, vysvätili ho v Hippo Regiu jednohlasnou voľbou, nedbajúc na jeho túžbu po utiahnutosti. Len z novonadobudnutej pokory a odovzdanosti voči Bohu prijal túto službu. V Hippo Regiu potom založil druhý kláštor.

Päť rokov na to, už ako tridsaťsedemročný, bol zvolený za hipponského biskupa. Augustínov ďalší život sa tak naplnil oddanou kňazskou a biskupskou činnosťou. Prehlboval si znalosť Svätého písma a verejne vystupoval proti manichejcom, donatistom, pohanským zvykom a rôznym bludom v rámci cirkvi. Svoj nesmierny rečnícky talent a inteligenciu dal tentokrát do Božích služieb. Veľké Božie pravdy prekladal do reči zrozumiteľnej pre najrozmanitejšie vrstvy populácie, čím sa stali jeho kázne hojne navštevované. Vďaka svojmu vlastnému životnému príbehu mal veľké pochopenie pre rôzne problémy ľudí. Neúnavne bojoval za pravdivosť viery a bol odporcom formálneho náboženstva a každej nepravdy. Spísal obrovské množstvo kníh a ani navzdory zdravotným problémom vo svojej neúnavnosti nepoľavoval. Denne prosil Boha o odpustenie za svoje hriechy a za obdobie, kedy svojím životom neslúžil pravde, o čom svedčí aj fakt, že pred svojou smrťou si dal pripevniť nad lôžko kajúce žalmy kráľa Dávida.

Augustín zomrel 28. augusta v roku 430.

(použitá literatúra: Augustin, *Vyznania* a G. Papini, *Svatý Augustin*)

Príloha č. 2

Chronologický prehľad života a hlavných udalostí v procese Augustínovej konverzie (body konverzie sú zvýraznené)

- 354** - 13. novembra sa Augustín narodil rodičom Monike a Patriciovi
- 361-64** - navštevoval miestnu školu v Tagaste
- 365-66** - navštevoval miestnu školu v Madaure, študoval gramatiku
- 369-70** - voľne prežitý rok doma v Tagaste
- 370** - štúdium rétoriky v Kartágu
- 371** - zamiloval sa do istej Afričanky a žil s ňou v konkubináte
- 372** - smrť otca Patricia a narodenie nemanželského syna Adeodata
- 373** - **čítaním Cicerónovho *Hortenzia* podnietený k múdrosti a filozofii**
- 374** - **vstup do manichejskej sekty**
- vrátil sa do Tagaste, aby vyučoval gramatiku a rétoriku
- matka ho odmietla mať v dome, pretože je manichejec, preto pobýva u Romaniana
- 375** - **smrť milovaného priateľa**
- 376-83** - s Romanianovou pomocou odišiel do Kartága, kde vyučoval gramatiku a rétoriku
- 383** - **sklamaný zo stretnutia s manichejským biskupom Faustom z Mileve**
- oklamal matku a odišiel do Ríma
- 383-84** - pokračoval v učiteľskej činnosti v Ríme
- zaoberal sa skepticizmom Novej akadémie
- 384** - získal úrad magistra rétoriky v Miláne
- 385** - **poznáva biskupa Ambróza, počúva jeho kázne, prežíva vnútorné boje**
- stále viac sa vzdáľuje od manichejcov
- stáva sa verejne vystupujúcim oficiálnym rečníkom
- prišla za ním bývať matka do Milána, prehovorila ho, aby prepustil súložnicu a našla mu nevestu s dobrým venom; Augustín si našiel ďalšiu milenkú
- 386** - jún: **zoznámil sa s novoplatónskymi knihami**
- júl: **číta listy sv. Pavla**
- **vyznal sa Simplicianovi, ktorý mu rozpráva o konverzii rečníka Maria Victorina**
- august: **Pontitianus mu rozpráva o živote sv. Antona pustovníka**
- **udalosť v záhrade: *Tolle, lege!***
- **vzdáva sa súložnice, nevesty i učiteľského úradu, aby sa celý venoval Bohu**
- odchádza s priateľmi a matkou do Cassiciaca na vidiek do ústrania
- 387** - vrátil sa do Milána, aby sa pripravil na krst
- Veľká noc: **Augustín, Adeodatus a Alipius prijímajú z rúk Ambróza krst**
- rozhoduje sa pre kláštorný život v Afrike
- rozhovor s matkou a ich nahliadnutie posmrtnej blaženosti pred odchodom z Ostie
- matka Monika v Ostii zomiera
- 388** - **v rodnom Thagaste vedie s priateľmi mníšsky život**
- 391** - **z vôle Pudu vysvätený za kňaza v Hippo Regius, kde zakladá druhý kláštor**
- 396** - stáva sa hipponským biskupom
- 430** - zomiera 28. augusta

(použitá literatúra: R. Hošek, *Aurelius Augustinus: Říman - člověk - světec* a G. Papini, *Svatý Augustin*)